

LA REVISTA

QUADERNS DE PUBLICACIÓ QUINZENAL
ANY VI, NÚMS. CIII-CIV-CV-CVI, GENER I-XVI, FEBRER I-XVI, MCMXX

Número solt, 40 cèntims

SUMARI

La Revista. — Les revistes a Catalunya (Un capítol d'història literària), per MANUEL DE MONTOLIU. — D. Miquel S. Oliver, per R. RUCABADO. — El mal ve de lluny, per F. CULÍ I VERDAGUER. — L'objectivació política del sindicalisme, per M. ALCÀNTARA I GUSART. — Poesia catalana : Com un llac el meu esperit, per FERRAN SOLDEVILA; Elegia, per MARIA MANENT; L'herba ha crescut, He vist, Cel de febrer, per MERCÈ VILA I REVENTÓS; Oda a la dolça amor, per MILLÀS-RAURELL; Sonets de la dolça amor, per JOAN CAPDEVILA ROVIRA; Recomenç dins el matí, per ANTONI CLOSAS; Joia isarda, per ROBERT MAINOU. — Lletres : Dites memorables de Felip Ottonieri, per Giacomo Leopardi, per JOAN ESTELRICH, trad. — Aportacions : De Benjamin Kidd, per M. S. F., trad. — Els Llibres, per J. Ll. — Les Revistes.

ADMINISTRACIÓ : CORTS CATALANES, 613-BAIXOS

BARCELONA

PUBLICACIONES DE "LA REVISTA"

Administració: Corts Catalanes, 613, baixos: Barcelona

LLIBRES PUBLICATS

RAMON RUCABADO
<i>Els editors i la llibertat de l'art</i>	MARIA A. SALVÀ
<i>Les Geòrgiques Cristianes</i>
de Francis Jammes
JOSEP ARAGAY
<i>La pintura catalana contemporània. La seva herència i el seu llegat</i>	JOSEP LLEONART
<i>Poesies</i>
de Richard Dehmel
CLEMENTINA ARDERIU
<i>Cançons i elegies</i>	JOSEP CARNER
<i>Les planetes del Verdum</i>
JOSEP M. LÓPEZ-PICÓ
<i>L'infantament meravellós de Schahrazada</i>	ALEXANDRE PLANA
<i>Contrabaedeker</i>
MIQUEL POAL AREGALL
<i>Mots plaents i desplaents</i>	JOSEP M. TALLADA
<i>Les doctrines de P. J. Proudhon</i>
ANTONI ROVIRA I VIRGILI
<i>El Nacionalisme</i>	GUERAU DE LIOST
<i>La ciutat d'Ivori</i>
JOAQUIM FOLCH I TORRES
<i>Meditacions sobre l'arquitectura</i>	JOAN ALCOVER
<i>Poemes bíblics</i>
M. MORERA I GALICIA
<i>Venus i Adonis</i>	FREDERIC CLASCAR
<i>Estudi sobre la filosofia a Catalunya en el segle XVIII</i>
JOAN SACS
<i>La moderna pintura francesa fins al cubisme</i>	JOSEP ARAGAY
<i>Itàlia</i>
ALEXANDRE PLANA i altres
<i>L'obra d'Isidre Nonell</i>	MERCÈ VILA
<i>Les Hores</i>
MIQUEL FERRÀ
<i>Cançó d'ahir</i>	M. FORTESA
<i>L'estela</i>
LL. NICOLAU D'OLWER
<i>Literatura catalana, Perspectiva general</i>	CARLES RIBA
<i>Primer llibre d'estances</i>
ENRIC JARDÍ
<i>Les doctrines de Georges Sorel</i>	MARIA MANENT
<i>Sonets i Odes, de Jhon Keats</i>
J. M. LÓPEZ-PICÓ
<i>Moralitats i Pretextos</i>	NARCÍS VERDAGUER I CALLÍS
<i>La primera victòria del catalanisme</i>
J. FARRAN I MAYORAL
<i>La renovació del Teatre</i>	J. M. LÓPEZ-PICÓ
<i>Dietari espiritual</i>
E. DURAN REYNALS
<i>Quatre Històries</i>	J. BOFILL I MATAS
<i>Les joventuts catalanes</i>
JOSEP M. DE SEGARRA
<i>Cançons d'abril i de novembre</i>	P. M. BORDOY-TORRENTS
<i>Els pobles d'Orient</i>
FERRAN SOLDEVILA
<i>Exili</i>	J. FARRAN I MAYORAL
<i>Diàlegs dels Déus, de Llucià de Samosata</i>
E. PRAT DE LA RIBA
<i>Per la llengua catalana</i>	JOAQUIM FOLGUERA
<i>Les noves valors de la poesia catalana</i>
CARLES RIBA
<i>Càntic dels càntics i Llibre de Rut</i>	

LA REVISTA

QUADERNS DE PUBLICACIÓ QUINZENAL

ANY VI, NÚMS. CIII-CIV-CV-CVI, GENER I-XVI, FEBRER I-XVI, MCMXX

La Revista

Amb la naturalitat de sempre, havem fet cada dia al camí de la impremta. L'original dels nostres amics ha respost a la regular previsió de cada quinzena. Els quaderns de LA REVISTA han estat preparats com si no pesés damunt d'ells la coacció material que no els deixava publicar.

Avui no ens cal dir cap mot de recomençament.

Feina començada, nosaltres no la sabríem deixar.

— Què passa a Barcelona? — preguntaven.

I nosaltres havem tingut, tenim, el mot d'ordre de la nostra resposta:

— Fem LA REVISTA.

Les revistes a Catalunya

(UN CAPÍTOL D'HISTÒRIA LITERÀRIA)

La Renaixença literària de Catalunya ha tingut sempre d'ençà del seu primer llustre fins a l'esplendor actual orgues de propagació destinats a sembrar en el cor i en la intel·ligència del poble català la sement sagrada de la Idea nacionalista, després d'haver estat amorosament covada i fecundada en la intimitat dels cenacles dels iniciats. La Idea nacionalista, durant el llarg procés que ha acomplit de des que bategà a principis del segle XIX, amb una inefable inconsciència d'infant, fins ara que ha assolit la plenitud de sa consciència, sempre ha trobat en una o altra revista l'expressió pura dels seus dalers i de les seves aspiracions. La «Revista Catalana» ve a ésser així com una llarga niçaga gloriosa en la qual s'és perpetuada i tramesa de pares a fills el tresor sagrat de la família catalana, fonament vital de la nostra fortuna espiritual i a l'ensem títol de ciutadania i carta de noblesa que acredita a la nostra Catalunya davant l'aristocràcia dels grans pobles civilitzats: la Idea nacionalista.

La primitiva i embrionària germinació de la personalitat espiritual de Catalunya la trobem en la tantes voltes anomenada revista *El Europeo*. Aparegué a Barcelona el 1.er d'octubre de 1823. *El Europeo* era orgue d'un grup intel·lectual que es donava a si mateix el títol de «Escola romàntico-espiritualista». Caps d'aquest moviment foren dos catalans: En Bonaventura Carles Aribau i En Ramon López-Soler, i tres estrangers: C. E. Cook, Lluís Monteggio i Terenci Gallo, anglès el primer, els altres dos italians, i tots tres emigrats d'Itàlia, d'on els havia foragitat la reacció. *El Europeo* fou sens dubte la primera manifestació conscient i organitzada del romanticisme a Espanya. Té per als catalans encara una altra valor, i és que en aquesta revista el moviment internacional del Romanticisme trobà per primer cop una encarnació genuïnament catalana. El sentit essencialment arqueològic i la tendència palesa a l'exaltació de la personalitat històrica dels

pobles que trobem en les pàgines de *El Europeo*, són precisament les notes característiques que distingeixen l'escola romàntica catalana de totes les altres estrangeres. El nom mateix de la revista i la presència de dos italians i un anglès entre els seus redactors, bé prou palesen l'íntima compenetració dels homes que la dirigien amb l'esperit universal de la civilització en aquella època. La Renaixença literària catalana té la glòria i la sort d'haver rebut el baptisme de mans d'uns precursors infosos del més autèntic esperit de *Weltbürgertum*. En les pàgines de *El Europeo* eren jutjades i comentades les grans creacions del Romanticisme a pas i mesura que anaven apareixent en l'escena literària. I no sols són les grans figures del Romanticisme les que desfilen als nostres ulls per les pàgines de *El Europeo*, també els seus redactors se'ns mostren contagiats de totes les fal·leres i entusiasmes dels cenacles romàntics europeus; i així veiem que fan conèixer els cants d'Ossian que en aquells dies eren ingènuament presos com a relíquies autèntiques de l'antiga poesia popular escocesa i àdhuc arriben a traduir diferents episodis del *Sacuntala*, el gran drama indostànic flairós encara de la virginitat del món misteriós de l'Orient antic, la descoberta del qual omplia llavors l'esperit d'Europa d'una estupor més intensa encara que la produïda tres segles abans en la massa per la descoberta d'Amèrica.

La reacció absolutista de 1824 dispersà el cenacle de *El Europeo*, al cap d'un any escàs de començada la tasca. Enderrocada la reacció, veiem a En López Soler tornar a Barcelona i fundar en 1833 una nova revista sota el nom de *El Vapor*. El cenacle romàntic català torna a ajuntar-se a Barcelona i troba en la llar de la nova revista la mateixa dolça flama d'ideal que deu anys enrera. Aquells deu anys no havien passat debades. El grup de *El Europeo* pecava més aviat per excés d'universalisme. Ara, en la generació de 1833, les idees-mares que s'agitaven al fons del Romanticisme català van a trencar per primer cop el seu embolcall, i com a llavors sembrades en bon terror, començaren lentament a arrelar preparant la futura brotada. El fons nacionalista-restaurador del Romanticisme començà de fet a manifestar-se en aquesta etapa amb una certa intensitat inicial en la vida intel·lectual catalana.

L'any 1836 surten a llum el diccionari bibliogràfic d'escriptors catalans d'En Torres Amat i *Los Condes de Barcelona vindicados*, d'En Pròsper de Bofarull. En la mateixa dècada, en 1839, publica En Piferrer els seus *Recuerdos* i comença En Rubió i Ors la publicació de ses poesies catalanes. La consciència nacional

de Catalunya va despertant a poc a poc, i la novella revista reflecteix aquests primers bategaments de l'ànima catalana retornant a la consciència de la seva personalitat. Ja trobem en ses pàgines exhortacions als catalans a endinsar-se en l'estudi de la història de la pàtria, i en elles es fa sentir la primera impulsió restauradora de les antigues institucions polítiques de Catalunya. En *El Vapor*, com observa En Rubió i Lluch, es donen la mà dues generacions: la de *El Europeo* i la dels apòstols i educadors de la moderna Catalunya intel·lectual. Finalment, a *El Vapor* pertoca la glòria d'haver publicat (24 d'agost de 1833) el primer monument de la moderna literatura catalana: la famosa Oda de N'Aribau.

Entre les revistes de caràcter més o menys representatives del moviment literari precursor de la Renaixença publicades en aquell període, hem d'esmentar *El Guardia Nacional*, *El Constitucional*, *El Heraldo*, ardent defensor del romanticisme i redactat per En Fors de Cuenca, En Tió, En Collar i En Buerens, i *El Trovador*. Orgue de la més alta intel·lectualitat catalana era en aquells temps el *Brusi*, on col·laborava la plana major dels fundadors del catalanisme literari, entre ells En Milà i Fontanals, En Rubió i Ors i N'Antoni de Bofarull. Importantíssimes per a la història del pensament català són les revistes *La Religión*, que editava En Roca i Cornet junt amb En Balmes i En Ferrer i Subirana; *La Civilización* i *La Sociedad*, que editava el mateix Roca i Cornet, gran polemista de qüestions d'estètica literària.

Cal tenir en esment que En Rubió i Ors, abans de reunir en un llibre sota el títol *Lo Gayter del Llobregat* les seves poesies catalanes, primera manifestació plenament conscient del catalanisme literari, n'havia ja publicades dinou en el *Brusi* (de febrer a juny de 1839).

Comença ja als darrers anys de la dècada següent la propaganda activa per a la restauració a Barcelona de la històrica festa dels Jocs Florals. En Víctor Balaguer, un dels seus més ardents propagandistes, funda en 1849 *La Lira de Oro*, periòdic consagrat gairebé exclusivament a la propaganda dels Jocs, que també fa amb gran vehemència N'Antoni de Bofarull des de les pàgines del *Brusi*.

Fins aleshores, les revistes catalanes, malgrat d'ésser moltes d'elles infoses d'un essencial esperit catalanesc, s'eren servides de la llengua castellana. Els Jocs Florals glorifiquen fins a l'apoteosi la nostra llengua, i degut a la virtut del moviment intel·lectual abrandat per l'homenatge anual a la nostra llengua, no triga a aparèixer la revista catalana de pensament i de llenguatge.

Abans de produir-se aquest esdeveniment

memorable, cal no deixar fora d'esment la notable revista mallorquina *La Palma*, que tan esplèndidament representà el moviment intel·lectual predecessor de la nostra Renaixença literària en una de ses més esponeroses branques. Fou fundada l'esmentada revista en 1840 pels literats mallorquins En Tomàs Aguiló (fill), En Josep M.ª Quadrado i N'Antoni Montes. És notable aquesta publicació per més d'un concepte. En primer lloc, cal esmentar que En Quadrado, que era l'inspirador de la revista, hi fa una professió de fe literària eclèctica, això és, mitjancera entre el classicisme i el romanticisme. Al romanticisme el declara una exageració passatgera imposada per la moda, però a l'ensem es confessa allunyat de l'escola dels tradicionalistes culterans que pretenien aleshores erigir-se en representants de l'escola classicista. De tota faisó cal considerar les confessions d'En Quadrado com purament formals i circumstancials. Les seves censurens a l'escola romàntica es reportaven principalment al romanticisme francès. De fet, en Quadrado fou un perfet romàntic i el romanticisme de la seva revista es manifestà precisament en un dels aspectes bàsics del romanticisme: el culte apassionat a la història medieval, la devoció a la tradició local. Un dels treballs d'En Quadrado que més contribuïren a infondre a l'escola mallorquina plena consciència de l'ideal restaurador de l'esperit nacional, fou indubtablement el seu estudi sobre els poetes mallorquins, que, com encertadament observa un escriptor, vingué a ésser per a Mallorca ço que fou per a Catalunya el pròleg del *Gayter*: el primer manifest del particularisme literari.

Estretament lligada amb el moviment literari dels Jocs Florals és l'actuació de l'escriptor català En Francesc Pelay Briz, home d'extraordinària activitat i d'arrelades conviccions catalanistes, que consagrà totes les seves grans qualitats de propagandista a la causa de la llengua catalana. A ell deu Catalunya la primera revista netament, íntegrament catalana: el *Calendari Català*, fundada en 1864. La nota distintiva d'aquesta revista és el seu ardent catalanisme. Sobretot és digne d'esment l'orientació imperialista o pancatalanista que el seu fundador imprimí a sa publicació. El pensament inspirador, el «leit-motif» del *Calendari Català*, fou la unió en un sol estol, en una sola acció i en un sol ideal restaurador de tots els membres de la família de parla catalana. Mallorquins, valencians, catalans i rossellonesos tenen en el *Calendari* una llar comuna que a tots els convida a fer rodona al voltant de la flama del gran ideal de tota la raça. En ses planes, efectivament, col·laboren escriptors de tots els indrets de

la gran Catalunya. En Pelay Briz defensa en la seva revista quelcom més que el catalanisme literari. La visió d'una Catalunya gran, alliberada de tota forasteria i arribada a la plenitud de sa personalitat històrica, llampegueja constantment al través de les planes d'aquesta revista, orientada ardidament a l'exaltament de tot el que sia una nota distintiva de catalanitat en tots els ordres de la vida i de la cultura. L'ideal de Catalunya en el *Calendari* d'En Briz es projecta ja més enllà de la literatura i truca la porta d'unes certes esferes de realitat pràctica que fins llavors ningú havia intentat ni somniat obrir. La literatura en mans d'En Pelay Briz es transforma en arma d'una política basada en la diferenciació ètnica del poble català dintre la comunitat dels pobles hispànics. Els lemes que trià el fundador per a sa revista, ja són de si prou expressius: «Qui llengua té, a Roma va», «Qui té esperança, el cel alcança», Aquesta *Roma*, aquest *cel*, despertaren ben aviat dubtes i suspicàcies en molts escriptors de la Renaixença que no concebien altra restauració sinó la purament lingüística i literària. Els més astorats foren els poetes del primer cenacle valencià, alguns dels quals demanaren ansiosament en prosa i en vers explicacions concretes sobre la *Roma* i el *cel* on tendia l'esperit de la revista. Aquestes preguntes foren ocasió a ardides contestacions de part d'escriptors catalans que acabaren d'esporguir l'estol valencià, assenyalant-se des d'aquell moment un divorci que malauradament subsisteix encara.

Fundació també de l'incansable En Pelay Briz fou *Lo Gay Saber*, que fou el primer setmanari de literatura seriosa escrit íntegrament i exclusiva en català, i en el qual continuà, bé que més atenuada, la tendència imperialista del *Calendari*, col·laborant-hi representants de totes les branques de la família catalana. Sobretot, és digne d'esment que en *Lo Gay Saber* comencen els primers assaigs sòlids de la prosa literària catalana.

Esmementem, finalment, les manifestacions posteriors de l'activitat literària ja en plena renaixença, tals com les revistes *La Veu de Montserrat*, *La Renaixença* i, posteriorment, *L'Avenç*, representants totes tres d'altres tants cenacles ben definits en llurs tendències i aspiracions dintre del pensament català. Amb això hem entrat ja als temps més coneguts del catalanisme literari, a l'època de plenitud en què les revistes catalanes formen una veritable legió, acusant una profunda fermentació de l'ideal nacionalista, sempre un i sempre múltiple i infinidament diversificat en ses manifestacions.

No volem cloure aquest lleu esbós d'un

capítol de la nostra història literària sense retre homenatge a una revista que, malgrat d'ésser redactada en castellà, en un temps en què la Renaixença nostra es trobava en plena volada, honora els seus fundadors per l'altitud de seny i raó de cultura que acusa en l'ambient intel·lectual on va néixer. Em referesc a *La Abeja*, revista publicada a Barcelona de 1862 a 1866, l'ànima i el director de la qual fou el cultíssim catedràtic i notable políglota N'Antoni Bergues de las Casas. *La Abeja* portava aquest subtítol que per si sol val tot un programa i és expressiu de l'alta cultura de sos redactors: «Revista científica y literaria ilustrada, principalmente extractada de los buenos escritores alemanes.» Els cinc volums de què consta la col·lecció contenen una veritable selecció de la producció literària del primer romanticisme alemany. En cap altra ciutat d'Espanya podem trobar en tot el segle XIX una empresa semblant per sa

orientació. És en veritat sorprenent que en un període en què en tota Espanya imperava incontrastablement el romanticisme francès, aparegui a Barcelona una revista consagrada a divulgar els noms i les obres dels grans homes del primer romanticisme alemany, a alguns dels quals dona a conèixer al públic il·lustrat d'Espanya potser per primera vegada. Tal és el cas, per exemple, de Herder, Klopstock, Novalis, J. P. Richter, Schleiermacher, Tieck, Humboldt i altres il·lustres homes de lletres del romanticisme germànic poc menys que desconeguts fins aleshores en tot Espanya. *La Abeja*, però, no es limità a conrear el terreny estrictament literari; comptava amb un triat estol de col·laboradors científics que posaven al públic al corrent amb els darrers avenços de les ciències naturals, físiques, exactes i les del domeny de l'esperit a Alemanya.

MANUEL DE MONTOLIU

D. Miquel S. Oliver

Passeig melancòlic, llarg passeig amic — com una avinguda de dibuix antic — com una alameda de litografia — plena de silencis i de poesia — plena de pedrissos i de soledat... L'home que va escriure això era un amic per a les llargues passejades, per a les converses d'incansable curiositat escoltar, per a la recordança de la gent d'altre temps, fàcilment compareixedorà a la seva evocació de simpatia.

Excel·lent cavaller, preclar treballador, noble amic. Era dels homes nascuts per a valorar les diades i les gèneres pretèrites, i l'amor que hi posava li era retornat en calda devoció, en íntim respecte. Per ma part, declar que damunt o per dessota tot matís i gust, que poguessin acusar diferència, posava sempre envers ell una cordial adhesió instintiva.

Posat ell, com un patró tutelar, al cap de la direcció de *La Cataluña* en partir a Amèrica En Torrendell, de llavors ve ma coneixença i amistat. En sa oficina d'administrador de l'Ateneu, li anava a recollir l'article, model d'elegant comprensió, que va publicar en acceptar de mans d'aquell altre mallorquí inoblidat, el presidir la continuació del setmanari portaveu d'una joventut neguitosa. Allí li recollia també els poquíssims que durant l'any i mig de sa vigència escrigué, amb motiu de commemoracions glorioses: el centenari de Balmes, el monument del doctor Robert, l'homenatge a En Prat de la Riba. Allí, amb aquestes i

semblants ocasions, feia reviure, en captivadora *causerie*, esmaltada d'anècdotes i semblances, els seus personatges estimats de les èpoques de la Revolució i del Romanticisme, que tant dominava, fent passar En Balmes, el seu dilectíssim Quadrado, l'Orfila, En Pere d'Alcántara Peña, encadenant la història amb la tradició personal i el document amb el testimoni viu, però menys — cal dir-ho — per pruija d'erudit que per gust humà de fer bellugar tot aquell món difunt, enyorat de tant estudiar-lo. D'aquest sentiment tota sa producció poètica n'està saturada:

«Curiós he estat a veure castell, parc i jardins.
El vent ha dispersada l'arena dels camins...»

«Fa temps que quedà mut el clavicordi
amb pany i clau tancat;
guarda'l fa temps, sens que ningú el recordi
la sala d'un palau abandonat.»

«Porta esculturada
porta blasonada
de l'estudi antic
que ara et veig tancada
per fat inimic;
que fores refugi d'uns vells humanistes
i d'uns vells juristes,
i d'uns vells teòlegs i enciclopedistes.»

A una porta així devia trucar la refugiada de 1810:

«De la Marqueseta que ha vingut d'Espanya, pensativa i gràcil entre els fugitius...»

Algú el creuria home de melangia, i res d'això. Era un voluptuós recercador. El retraten les paraules terminals de la seva obra encisant *Mallorca durante la primera revolució*, acàs l'origen dels estudis de l'especialitat històrica que omplí sa vida: «Desitjo al lector que trobi en la lectura d'aquest llibre la mateixa delectança que jo hi gaudí en preparar-lo i compondre'l.» No es pot oblidar, altrament, son *París*, ni la fresca i gustosa *Llegenda de Jaume el Navegant*. Jovial i serè fins a la mort, mort d'edificant superació, rica en exemplars incidents, mort de cristià i d'home de món en el millor sentit de la paraula, dominant la brillantor impertorbable de sa conversa la crueltat de la dolor més refinada, fins al seu endormiment plàcid en el Senyor.

Don Miquel S. Oliver sempre em feia l'efecte d'un pur treballador literari, d'un tipus d'home de lletres, que em sembla tant més europeu com més humil és el seu gest personal, que ja no es el de creador, sinó el de col·lector, analista, crític i avalorador de la producció d'èpoques passades, que per a ésser degudament amades i conegudes de l'època present necessiten el bon ofici d'aquest generós intermediari. D'aquí ve que jo, malgrat reconèixer el flanc que presentava a l'acusació pel seu regionalisme atenuat, pel seu conreu excessiu del castellà — amb tot i que ell va

escriure a honor del català son bell poemet *La parla de Jesús*:

«I aquell llenguatge es va inflamant
com en nit fosca la lluernà;
s'encén en foc l'Esperit Sant
i en resplendors de llum eterna...»

— i pel seu diletantisme maurí, servaré per ell mentre jo visqui un caliu d'íntima i admirada veneració, un respecte pur també.

Ádhuc aquells greuges foren bastant relatius, si anéssim a mirar. Tal volta la nostra benevolència creixeria encara, en considerant la influència que, des d'un mitjà com *La Vanguardia*, la seva actuació, travada, com tothom pot compendre, exercí fent derivar a simpatia vers la nostra política parlamentària i l'acció cultural de les nostres institucions, una opinió més aviat hostil o indiferent. I, sobretot, fóra barroera injustícia oblidar sa significació intel·lectual, seguidora de la tradició balmesiana.

El qui fou noble company d'En Maragall en la retirada del *Brusi*, i que ha viscut i registrat sempre amb cordialitat sincera, sinó exaltada, totes les nostres hores d'aquests anys moguts i febreros, i el qui, al mateix temps, era, com ell, tan amant de memòries i autobiografies, tal volta hagi deixat — era un home tant a posta! — un dietari de sa vida. Si ee confirmés aquest pressentiment meu, de pura simpatia, quina cosa més lleminera per la gent que ho tastés; quina relíquia més esplèndida de la generació present!

R. RUCABADO

El mal ve de lluny

La malura social que ve sofrint la nostra ciutat i gairebé tota la resta de Catalunya ens hauria d'alliçonar a tots. Si concretéssim el conflicte, si l'examinéssim com un epíodi de lluita entre patrons i obrers, veuríem primer una manca de previsió en uns, i una renglera de desencerts en els altres. Els que ja abans de començar el conflicte i fiant amb certes manifestacions ens creguérem trobar-nos aprop d'una organització obrera orientada, formidable i seriosa, sovint, d'ençà de la vaga general darrera, hem tingut de dubtar. Aquella mateixa vaga general ja ens donà la sensació, al mateix moment de començar-se, de què l'organització fins aleshores triomfant es movia massa passionalment, massa de *cap calent*.

Una vaga general indefinida, sense fonaments seriosos, sense una campanya prèvia d'opinió, sense ressorts per assegurar-ne el domini... Després, els instints i les violències continuades ens han fet pensar que un simple i salvatge afany rancuniós i de destrucció pesava molt i molt dintre de l'organització obrera, potser improvisada. I ara, els que havíem pensat, els qui gairebé estàvem convençuts que el sindicalisme barceloní donaria alts exemples a la nostra burgesia, l'hem tingut de veure talment incapacitat, malgrat que les seves violències absurdes i els seus desencerts trobin una justificació en aquest país en què tothom viu fora de la llei. El cas és que la indisciplina, la violència, l'extremisme fora de to i

absurd, són propis de tothom, malauradament. I fa pena la quantitat d'energies que per això s'esmercen en va.

El mal és fons i ve de lluny. Atany a la mateixa constitució política, prodíem dir; pervé de l'absència de govern en què ha viscut i viu Catalunya. És clar que no ens referim al govern sinònim de coacció, sinó a aquella acció constant i perseverant de la col·lectivitat políticament organitzada, que proporciona benestar al ciutadà. Com a manifestació de govern, nosaltres (a part l'acció que deu ésser deficient de la Mancomunitat de Catalunya), només en coneixem el servei de policia, en el seu sentit estricte, implantat i funcionant en la forma extraordinàriament defectuosa i plena de desprestigis que tots sabem. No en coneixem res més de l'activitat governamental; els serveis públics, si acàs, rauen en forma estatutària a la *Gaceta* solament. La gestió i funcionament de tots aquells serveis que en els països civilitzats constantment faciliten la labor del ciutadà, aquí són inconeguts. El govern és una ficció, perquè de govern únicament en té les formes externes.

Si s'observa que en general els territoris d'Espanya demanen, exigeixen, poc del seu govern a causa de les condicions en què viuen, i malgrat això encara aquell és deficient, es compendrà com Catalunya, tan plena d'energies, resti un país anàrquic, un país que ni en té la sensació de govern, quan tant i tant necessita d'aquest per canalitzar la seva formidable vitalitat. Desconegudes les funcions del poder públic (ensenyament primari, obres públiques, previsió social, etc.), funcionant amb grans deficiències els serveis que l'Estat *no ha pogut fer altra cosa que implantar*, ens hem acostumat a què cada u s'organitzi la seva activitat a pesar dels obstacles. I d'això n'ha pervingut la manca de cohesió col·lectiva i l'endarreriment. A Catalunya ningú té la sensació de què existeix l'Estat. I la malura ve d'aquí i de la manca de formació que això origina.

Els que en mig d'aquest tràngol social deixen a part els nostres ideals, cal que hi pensin amb ço que anem apuntant. Cal que pensin si l'Estat espanyol pot donar-nos tot allò que la nostra vitalitat exigeix, i pensin que solament l'autonomia originarà una creixença formidable en les funcions que Catalunya necessita, que elevaran el seu viure col·lectiu i, per consegüent, el de cada ciutadà. El mal, repetim, pervé de què l'Estat sota el qual viu Catalunya, només en té les formes externes d'Estat modern, de fet respon a la concepció vuitcentista, que solament li atribuïa els serveis de policia en sentit estricte, i aquest fet en països de vitalitat i d'energies com Catalunya ha de portar a una anarquia agreujada encara per la defectuosa formació ciutadana tan pròpia dels països sense organització. L'absència de govern és la que ha ocasionat que el problema social, accentuat arreu del món, s'aguditzés en forma excepcional, en forma *també única en el món*, a la ciutat de Barcelona i en gran part a Catalunya, portant-nos un gastament d'energies completament endebades.

Obrers i patrons de Catalunya, tothom de Catalunya, ha de considerar els seus particulars interessos, però ha de considerar que és urgent i necessari un règim d'autonomia, l'únic capaç de donar-nos tot ço que exigeix la vida del nostre país, tot ço que augmenta el benestar i el goig de cada u en la mateixa, almenys, o en una més grossa proporció que els pobles civilitzats. El que no ha d'ésser és que la nostra vida resti més articulada dintre un sistema de condicions en el qual l'única manifestació de govern sigui la de simple policia, i d'una policia justament desprestigiada en absolut. Altra cosa no pot donar-la a Catalunya l'Estat espanyol.

F. CULÍ I VERDAGUER

Novembre 1919.

L'objectivació política del sindicalisme

I

A despit de les expressions antipolítiques del sindicalisme revolucionari, és evident que el sindicalisme, com forma d'organització nova de la societat, ha d'esdevenir complidor de funcions diverses i ben diferenciades de les que constitueixen el fet central — dins la ideologia

sindicalista — de la producció, i ha d'atendre al compliment d'aquestes funcions per mitjà d'una organització complexa que no destrueixi, però, l'estructura orgànica del sistema: per mitjà d'una franca organització política.

A la generalitat del sindicalisme militant de Catalunya podrà semblar, aquesta, una afirmació heterodoxa. Precisament per la pruija

antipolítica del sindicalisme revolucionari, els definidors del sindicalisme català, han partit sempre del defecte de (per temor a caure en un renunciament del qual, per altra part, no n'existia el perill) no gosar aprofundir en l'estudi o en l'exposició de la possible estructuració de la futura societat sindicalista, i de mantenir aquesta visió necessària per a assegurar l'eficaç orientació de l'acció present i per a fer-se comprensibles a l'opinió, en un estat de nebulositat que els permetés, àdhuc en el terreny ideològic i especulatiu, mantenir-se irreductiblement oposats al concepte de l'Estat, sense deturar-se a precisar si aquesta posició seva enfront del concepte decadent de l'Estat sobirà, es mantenia, o era lògic mantenir-la enfront del nou concepte de l'Estat servidor de la societat per l'acompliment del servei públic. En tot cas, era evident que — volgués dir-se-li Estat o volgués anomenar-se-la de qualsevol altra manera — una organització superior s'imposava que coordinés les pures i simples organitzacions professionals i adquirís aptitud per a desempenyar o promoure i assegurar l'acompliment de les diverses funcions socials extra-professionals necessàries per a la vida de la societat.

Aquesta creació superior no havia de representar, per altra part, la co-existència d'un organisme estrany dins de l'organització sindicalista, ni res que tot de sobte vingués a imposar-se en la nova societat. Precisament ja en el Congrés d'Amiens — una de les primeres manifestacions del moviment sindicalista — Mr. Latapie, un dels Secretaris de la Union Fédérale de la Métallurgie, en declarar que el Sindicalisme és una teoria social nova, afirmava que «el sindicalisme no és solament una acció reformatora de cada dia» (missió a la qual sovint pels seus propis homes d'acció se l'ha volgut reduir). «Les mateixes repercussions de l'acció sindical — afegia — indiquen la necessitat d'una acció per a la transformació social completa. Nosaltres, en aquest sentit, *jem forçosament política*, no política electoral, però política en l'ample sentit del mot.»

No gens menys, cal, evidentment, precisar el concepte sindicalista de la paraula «política». Lagardelle, en la Conferència Internacional de París, l'any 1907, donava la base de l'actuació anti-política (contrària a la política actual) del sindicalisme, amb aquestes paraules: «Jo m'explico a bastament les dificultats que els proletaris de nacions subjectes a règim imperialista o monàrquic experimenten per a comprendre l'aspecte extra-democràtic de l'acció sindicalista. En tant que les masses obreres no han obtingut l'igualtat política, el sufragi universal, el règim parlamentari (l'orador es referia principalment a la classe obrera de països com

l'Alemanya i com Rússia, en aquella època) lluiten sense treva ni mercè per a la conquesta del govern popular, i no és sinó fins el moment que el posseeixen, quan, podent-ne mesurar la valor, se'n desil·lusionen. Almenys, a França, no ha estat sinó fins el dia que la democràcia ha estat obtinguda, que s'ha pensat en de passar-la. Ben entès que jo no pretenc dir, de cap manera, que existeixi en això una llei que mení el desplegament polític de la classe obrera. Jo em limito a constatar que, a diferència de gairebé totes les altres nacions occidentals — salvant la Itàlia, i per les mateixes raons — el que ha permès, entre nosaltres, al proletariat rompre amb la democràcia, ha estat la mateixa prova de la democràcia.»

Des d'aquest moment el partit de classe ha substituït al partit polític en les lluites entre el capital i el treball, en les quals el socialisme — partit polític — en virtut d'aquesta nova posició de la classe obrera, ha perdut el seu caràcter de bel·ligerant per a convertir-se en agent moderador. Des d'aquest moment, la lluita s'ha aguditzat perquè s'ha plantejat exclusivament en el terreny econòmic, on reposa la diferenciació de classes; i el partit polític ha estat rebutjat pel sindicalisme com instrument ineficaç, precisament perquè un partit polític no es fonamenta, ni es pot fonamentar mai, en un simple fet econòmic, sinó que ha de tenir, forçosament, programes més amplis i bases més complexes, com els haurà de tenir, forçosament, el sindicalisme el dia que sortint-se del marc del fet rigurós de la producció, dongui lloc a la creació, no d'un partit polític — ço que seria la seva destrucció —, sinó de diversos partits polítics que tinguin sols de comú el fet i l'ideal econòmic.

El sindicalisme, doncs, com totes les ideologies, des del moment que actua ha d'objectivar-se corpòriament. La seva primera objectivació, en el règim transicional de lluita, és el Sindicat professional. En règim sindicalista normal, perfet, la primera objectivació és la fàbrica, el taller, l'entitat productora, quedant el Sindicat professional relegat al segon lloc.

Els Sindicats professionals, en l'organització francesa, com en l'espanyola, tenen dues formes de coordinació: les Borses del Treball o Unions locals de Sindicats, i les Federacions de Sindicats, de diferents localitats, pertanyents a un mateix ofici o indústria; organització que culmina en la Confederació General del Treball. Aquest doble sistema d'articulació permet que les necessitats d'una minoria, ja sia local o sia professional, percuteixin directament en l'organisme superior amb garanties d'autenticitat.

L'organització sindical portada a Alemanya

per la revolució, bo i desenrotllant-se, teòricament, en un ambient de normalitat, no posseeix aqueixa fina sensibilitat de l'organització francesa, puix que, creada a base d'organitzacions jeràrquiques territorials, cada organisme jeràrquic interromp la comunicació directa entre l'inferior i el superior. Els treballadors, obrers, funcionaris, etc., constitueixen un Consell d'Obrers per cada empresa, i es coordinen en el Consell Comunal o Local, que s'uneix territorialment als altres Consells Locals de la circumscripció en el Consell de Districte que té jurisdicció dins l'àrea d'una província o districte de govern. Els Consells de Districte produeixen, per unió, els Consells Regionals que constitueixen el Cos Consultiu directe del Ministeri d'Assistència Social i que, reunits, donen lloc a la formació del Consell d'Obrers de l'Imperi, organisme del Ministeri o Oficina Imperial del Treball.

L'organització sindical americana típica, representada per la Federació Americana del Treball, dels Estats Units, és un reflexe de la constitució política nord-americana. Es compon de dues menes de grups (a semblança del Congrés i el Senat confederals, el primer representant els ciutadans i el segon representant els Estats) : les Associacions Constitutives (unions federals, unions locals independents i unions internacionals), i les Associacions Representatives (unions centrals de les ciutats, federacions de l'Estat). Les *unions federals* comprenen obrers d'indústries diverses, i es constitueixen quan en una localitat no hi ha obrers d'una mateixa indústria en nombre suficient per a formar una unió local; en canvi, les *unions independents* s'organitzen amb els obrers d'una mateixa indústria d'una localitat en la qual no hi hagi, no gens menys, suficients unions locals per a compondre una unió central. Les *unions nacionals i internacionals* agrupen les unions locals d'obers d'una mateixa professió, amb distinta esfera d'acció unes i altres, puix mentre les nacionals es circumscriuen als obrers dels Estats Units, les segones comprenen també els del Canadà i àdhuc els de Mèxic, en alguns casos. Les *unions centrals* es constitueixen amb els delegats de les diverses unions locals d'una ciutat, i les *federacions d'Estat* amb els delegats de les unions locals i centrals de ciutats existents en un mateix Estat.

En definitiva, mentre l'organització sindical alemanya està mancada de l'instrument que mantingui l'organisme professional en comunicació directa amb l'organització superior, la constitució orgànica de la Federació Americana del Treball podria semblar una adaptació de l'organització francesa, si s'oblidés que mentre la Confederació General del Treball de França data de l'any 1900, la Federació Ame-

ricana data inicialment de l'any 1881, consolidada des del 1886.

Aquests són els diversos tipus d'estructura que l'activitat professional ha donat a l'organització sindical en els tres països esmentats. No obstant, és possible que aquesta estructura no sigui suficientment elàstica, a mesura que la política sindicalista vagi desenrotllant-se, per atendre a les noves funcions socials que els organismes sindicals es veuran obligats d'acomplir en el camí que els assenyala la pròpia ideologia. I el fet d'aquest nou desplegament d'activitats extra-professionals ja s'obira en les recents manifestacions del moviment sindicalista. En el Congrés Sindicalista celebrat a Berna en febrer darrer, en formular, en forma de carta de treball, les peticions obreres a reivindicar en la Conferència de la Pau, ja s'hi tractaven punts de naturalesa tal com els problemes de la gratuïtat dels ensenyaments elemental i superior i de l'obligatorietat, en tots els països, del primer, i del dret internacional dels emigrants. I en el segon Congrés espanyol de la Confederació Nacional del Treball, s'hi han presentat també temes encaminats a establir mitjans a usar contra els rendistes, acaparadors i propietaris de finques rústiques i urbanes, creació de laboratoris d'anàlisi, mitjans de dignificar la vida dels invalidats, creació d'escoles racionalistes, etc.

II

La lluita iniciada pel sindicalisme contra el capitalisme industrial, va, doncs, estenent-se per altres camps i comença a atacar l'Estat, no en forma descoberta de revolta, sinó disposant-se a llevar-li atribucions i a acomplir, per compte de l'organització obrera, funcions fins ara reservades als poders estatals.

La creació de la Unió Sindical Internacional, domiciliada a Amsterdam, obeeix ja a la nova amplitud de funcions que el sindicalisme, en mèrits del propi desenrotllament, es sent cridat a desempenyar. Esquemàticament donarem una idea de la constitució d'aquest organisme essencialment polític, per la pluralitat d'ordres de comesos que li són reservats, i àdhuc parlamentari, en cert grau, per la seva estructura.

La Unió Sindical Internacional es compon de les Centrals nacionals dels diversos païsoafiliats. La Direcció de la Unió està constituïda per la Mesa, el Comitè de Direcció i el Congrés bienal. El Congrés es compon del Comitè de Direcció i dels representants de les Centrals nacionals, i les seves principals atribucions són : a) Nomenar els funcionaris de la Unió, b) Examinar els llibres i comptes, c) Exa-

minar les proposicions presentades, *d*) Elegir la Mesa i el Comitè de Direcció, *e*) Senyalar el tipus de quota per al proper període financer, *f*) Resoldre en general totes les qüestions, tant de principis com de procediment, que entrin en el terreny sindical.

La Mesa és l'orgue executiu de la Unió, compost d'un President, dos Vice-presidents, un Tresorer i un Secretari. Unida als adjunts representants dels grups de nacions afiliades, constitueix el Comitè de Direcció que actua de cos deliberant, intermitent i representatiu.

En les organitzacions nacionals, el desplegament de funcions del sindicalisme percuteix, així mateix, en llur organització. Entre els defensors del Sindicalisme revolucionari, del Sindicalisme com nou Estat oposat a l'Estat present, va guanyant adeptes la idea d'aportar tota la força de l'organització a les Borses de Treball o Unions locals de Sindicats, en detriment de les Federacions de Sindicats d'un mateix ram o ofici, per tal com en les Borses de Treball els extremistes hi veuen el germen dels futurs soviets locals. La batalla ha estat iniciada en el darrer Congrés Sindicalista de Lió, encara que en aquesta primera acció ha estat perduda; Monatte representava la tendència sovieta encaminada a servir-se de l'organisme sindicalista horitzontal (la Borsa de Treball) en ofensiva, tement que l'afiançament amb la jornada de vuit hores i altres triomfs de les Federacions verticals (Sindicats d'un mateix ram o ofici) atenui la lluita de front dels Sindicats.

En el Congrés espanyol de la Confederació Nacional del Treball abans esmentat s'hi presenta la tendència sovieta precisament en el primer tema a discutir, que proposa: «Deuen abolir-se les Federacions d'ofici?», i que en el tercer tema troba el seu complement, en proposar-se l'organització de la Confederació Nacional a base de Confederacions Regionals, formades, aquestes, per Confederacions Comarcals o Locals, integrades per Sindicats de Rams o Indústries, en les grans aglomeracions, i per Sindicats Unics de Treballadors en les poblacions menys importants.

Una volta adquirida pel Sindicalisme aquesta estructuració orgànica es troba en disposició de combat per a emprendre la lluita de front contra l'Estat per a la possessió del poder: de fet, el moviment revolucionari és començat, prenent per patró les institucions de la revolució russa. No gens menys, com opina el sindicalista francès Jouhaux, és molt possible que,

així com la revolució francesa es féu per tot el món i es produí sols a França, amb la revolta russa passi un cas semblant. El més probable és que la lluita entre l'Estat sindicalista i l'Estat polític actual acabi en una transacció reformadora de l'Estat present, solució probable sobretot tenint en compte que els Estats moderns ja han obert camins cap aquest sentit. Mr. Léon Duguit, professor en la Facultat de Dret a la Universitat de Burdeus, ja fa avinent aquesta tendència, precisant que no és solament en el sentit de la descentralització municipal o departamental vers on s'orienta l'organització administrativa; la descentralització s'ha produït també, en una certa mida, mercès a l'erecció d'alguns serveis públics en establiments autònoms, però posats sempre sota el control dels agents del Govern. La nova forma de descentralització es realitza a poc a poc mitjançant l'organització corporativa dels funcionaris de un mateix servei. És la conseqüència del moviment sindicalista, la intensitat profunda del qual cal reconèixer. Els funcionaris d'un mateix servei formaran un Sindicat corporatiu que els garantitzi una protecció contra l'arbitrarietat del Govern, contra les separacions il·legals, contra el favoritisme, les denúncies, i que, al propi temps, estigui associat a la mateixa direcció del servei. Els Sindicats de funcionaris constituïts primerament per a defensar els interessos professionals, els interessos de classe, adquiriran a poc a poc un paper d'impulsor i de direcció del servei públic que els està confiat. Pel demés, serà precis reservar als governants i als llurs agents, llur dret d'intervenció efectiva i de vigilància constant. Altrament, aquesta autonomia funcional haurà de tenir com contrapès una responsabilitat fortament organitzada, enèrgicament sancionada, del funcionari respecte del públic.

Mr. Duguit ha resumit el terme al present obirable d'aquesta evolució, fruit de la lluita del sindicalisme contra l'Estat, amb aquesta imatge: «En el cim, els governants, que representen la majoria efectiva dels individus que componen el grup social: res, en ells, d'un dret de poder públic, sinó el deure d'esmerçar la major força en la realització del Dret en el més ampli sentit, reduint-se llur acció, pel desenvolupament de les activitats tècniques, a una funció d'inspecció i d'intervenció. En la societat, els grups sindicalistes, fortament integrats, organitzats per professions i amb una representació política que assegurí una gran limitació al poder dels governants. Les llui-

Aquest número ha estat passat per la censura

tes de classes extingides, o, quan menys, apai-
vagades, mercès a l'establiment convencional
de reglaments que determinin les relacions de
les classes entre sí, i inspirats per una conscièn-
cia clara de llur interdependència. Els ser-
veis públics, executats i dirigits per Corpora-
cions de funcionaris, responsables de llurs man-
caments amb els particulars i posats sota la in-
tervenció i la vigilància dels governants.»

La utopia de Mr. Duguit qui sap si arribarà
a realitzar-se. En tot cas, és evident que els
corrents actuals del Sindicalisme revolucionari
demonstren una major ambició de poder, i una
millor predisposició a la dictadura que a la
subordinació a l'interès general.

M. ALCÀNTARA I GUSART

10-12-1919.

Poesia catalana

*En començar una altra anyada, posem LA REVISTA sota l'advocació de la joveníssima
escola lírica dels nostres poetes que enalteixen la continuïtat del nostre daler i del nostre opti-
misme.*

COM UN LLAC EL MEU ESPERIT

Clares hores de ma existència
que heu vestit mon cor de claror;
joia tendra, fina cadència,
afalagant ma aflicció;
quan somriu de pau tota cosa
i, allunyant el díscol neguit,
s'extasia i límpid reposa
com un llac, el meu esperit.

Venia l'amor primicera;
era jovençana i rient,
era molt assenyada, i era
lluminosa benignament:
com la tenda blava del dia,
com les estrelles de la nit.
Profundament la reflectia,
llac pregon, el meu esperit.

Passava lívida l'enveja,
escàs el cabell i rorenc,
boca contreta qui babeja
i petjar de gat famolenc.
Un grapat de fang llançava
per sollâ el meu nedeu oblit:
el desfeia en la sina blava,
llac diàfan, mon esperit.

Esguardava ma llunyania
la revolta, d'ull furient;
en sa fona un còdol brunzia
i em percutia rudament.
Un instant mon repòs desfeia:
un instant, perquè tot seguit
en serenes ones somreia,
llac tranquil, el meu esperit.

FERRAN SOLDEVILA

ELEGIA

Out of the day and night
A joy has taken flight;
Fresh spring, and summer and winter hoar,
Move my faint heart with grief, but with delight
No more - O, never more!

SHELLEY

Han dut els raïms, i la casa
és tota olorosa de most.
On és el cant i la fresca rasa,
la tarda fina i el ponent d'agost?

Hem vist passar la joia per la ruta
dels dies i les nits.
Hem vist la mar, la vela diminuta,
la rosa que tremola en nostres dits.

Hem vist els llessamins de les estrelles
i els llessamins que dúiem sobre el cor
I ara, en la fina bunió d'abelles,
mor el setembre d'or.

Jo deia : — L'hora regalima encara
d'aquelles deixes de passat perfum.
La melangia, amb un sol gest de mare,
ens agermana dins la llum
que vessa el temps de l'àmfora més clara.

Ens agermana la proximitat
del comiat (un dematí d'octubre
que el pàmpol serà púrpura i daurat
i sa crinera escamparà l'octubre
de boires i de bruc morat).

I, pressentint el comiat ardent,
la tremolosa pietat neixia
del nostre esguard indiferent,
que duia al fons de la melancolia
com un desig de pluges i de vent:

perquè esvais aquesta amarga espera
davant els pins de rosa i de vellut
i aquest engany de nova primavera,
amb baumes de raïms i amb el traüt
de la verema riallera.

Car en aquesta càndida bondat
de les muntanyes — verd i violeta —
en el gran cup il·luminat
del raïm blanc, com d'una flama neta,
l'astut setembre fa una rialleta,
freda i subtil com un licor fadat.

I diria que l'aire s'emporta
tot el perfum del cor i viu només
la vinya ardent i la musica forta
en la penombra dels cellès;
la mòbil quietud de l'horta
i l'últim or al cim dels llimonès.

Només l'engany perdura encara. S'exulta
nostre sentit dels baumes i la llum.
Gomfli's, Senyor, l'interior tumulte
per vèncer aquesta rosa i el perfum
que és fals i deixa una sabor de fum.

Ja fina el temps a vora tu. Ja minva,
donzella rosa, el doble corn
que, eixint dels núvols lleus, estimba
la minsa lluna. Ja declina entorn
aquesta olor de pins. L'estrella minva.

Trenqui's l'encís violentment! Els arbres
siguin planyents sota un oratge cru.
Sobradament m'allunyaré de tu,
donzella, sota el plany dels arbres.
Ara en l'engany dels dies, com cadavres
pesen les joies del record madu.

Ara en l'engany dels dies, que s'allarga
inúltimament, amb tedi i or de sol:
licor feta de mel i fruita amarga
setembre d'or, que la divina farga
del joi passat vol escondi i no vol,
amb tedi i pàmpol verd i llum de sol.

MARIÀ MANENT

Octubre 1918.

L'HERBA HA CRESCUT

L'herba ha crescut en sê a la tardania
sots les acàcies, grogues i en desmai;
cau el fullam en vol de melangia,
llàgrimes d'or, que roden per l'espai.

Només la terra, mig rient, sabia
tots els secrets dels arbres al morir
i dins l'herbei les fulles confonia;
joia que amaga el dol en cada bri.

HE VIST

L'atmellê he vist : diríeu que és ornat
amb pics de neu i rosa en cada fulla;
el vent quiet, l'espasa a son costat,
com d'una vesta càndida el despulla.

I poc a poc es perd l'auri vestit,
besos llençats, la terra en fa acullida;
mes l'arbre diu : « — L'amor que jo he sentit
per l'any novell, la gràcia m'ha exhaurida. »

CEL DE FEBRER

Té el dolç febrer boirines com un vel
que transparenten les blavors divines;
és son atzur, de pal·lideses fines,
com un sospir d'enyor que llença el cel.

MERCÈ VILA I REVENTÓS

ODA A LA DOLÇA AMOR

O dolça amor, melangiosa i casta!
amor tan pura que no es pot marcir,
has davallat del cel, cobrint la vasta
planor del món, guiant el nostre albir,
o dolça amor, melangiosa i casta!

Aquell qui, lluny, en un vaixell viatja,
aquesta dolça amor sabrà enyorar,
car son record dins de son cor s'estatja
calm, com un dia de bonança el mar.
Serà el record vaixell que en ell viatja.

Per qui llavor d'amor dins del solc posa
— i quan la feina deixa, el sol s'esmuny,
i va a la dolça llar on s'hi reposa,—
tot moment és oblit, tot plany és lluny,
car l'amor troba als braços de l'esposa.

Serena amor, del cel has davallada
o calma amor, sens escalf ni neguit;
no és pas gaubança, que mor tantost nada,
car tu perdures dins de l'esperit
perquè és de Déu que l'home t'ha heretada.

Ofrena magna del cast bes profunde,
que és saborós serment d'etern amar,
i l'esperit matern, joiós inunda,
quan l'avenir en ell sent bategar.
Ofrena magna, bes de Déu profunde.

O dolça amor, ta font mai no s'agota,
tal com el temps, per a qui et sap servir;
tens igual doll per tots, car una gota
a tots faria sols engolir.
O dolça amor, ta font mai no s'agota.

MILLÀS-RAURELL

SONETS DE LA DOLÇA AMOR

I

LA MEVA AMOR

Caldrà tornâ al romàntic clar de lluna
i al fondre's en l'amor de les estrelles?
Caldrà recorrê a les tonades velles
per dî a l'amada la cançó oportuna?

Això pensava, o dolça amiga bruna:
veient esquiui a vostres meravelles
el món qui oblida ja les coses belles
i àdhuc menysprea els dons de la fortuna.

La gent d'avui ama l'estrafalari:
vol son esguard indeferent i vari
l'efímer oripell d'un cos de bronze.

Jo, com la gent d'ahir, am d'amor pura;
i al ritme d'un nocturn, feeltat us jura
mon cor, qui al mar dels vostres ulls s'enfonsa

II

SENTIMENTALISME

Tu, sapient amic, m'has dit *sentimental*
perquè no prou domenyó el foc qui m'abassega,
perquè m'he dat tot jo a l'amorosa brega
com un adolescent qui no coneix el mal.

I bé! Jo puc trufar-me d'aqueix mot tan banal,
i si la saviesa en ton front s'amuncega,
mon cor sap defallir com una au temorega;
val més ma decadència que no ton seny cabal.

Tu catalogaràs les passions humanes
donant a cadascuna un nom ben construït;
mes, ànsies de volar no et morfondran cap nit.

Jo, sense l'enfarfec de les paraules vanes,
llavors d'eternitat vaig semblant en mon cor;
quan mon cel s'aclareixi veuràs quin gran tresor!

JOAN CAPDEVILA ROVIRA

RECOMENÇ DINS EL MATÍ

Matí ets lluminós, que jo diria
haver-te conegut l'hivern passat,
però em duus la novella fesomia
d'un cel més blau a dins la immensitat.

A l'infinit que no coneix el límit
el cant del gall semblava més ufà.
Ahir de l'amistat jo n'era tímid,
avui em refrigera el temps llunyà.

Que la conversa sola m'acompanya,
de vostra coneixença en sento grat,
direm : al bell matí dalt la muntanya
el núvol de l'atzur la té lligat.

I encara miraré les orenetes
si resten a l'entorn del bell matí.
Enllà les ombres d'amistat són netes
perquè reposen en son lloc d'ahir.

La malfiança de les nuvolades
és lluny al lluny, i el cor és més serè;
Senyor, aquestes coses tan nostrades
les heu omplert amb amistat i fe.

ANTONI CLOSAS

JOIA ISARDA

Plasmi la vida la claror somorta,
i tu, record radiant, fuig lluny de mi.
Record. Quina és la joia que el teu mot ens porta
al jorn banal, quan tot es diu mesquí?

Fuig lluny de mi, record, eixa vesprada,
la joia isarda m'ha portat al pit.
I ara riuré de tu, i ma besada
tindrà l'ampla ironia del neguit.

Qui sóc? Què deia? Què he cantat? Ma vida
és el sarcasme meu, a la veritat.
Però avui riuré de tot, i de seguida
riuré de mi, perquè he rigut irat.

ROBERT MAINOU

LLETRES

DITES MEMORABLES DE FELIP OTTONIERI, per GIACOMO LEOPARDI.

CAPÍTOL PRIMER

Felip Ottonieri, del qual em proposo escriure alguns raonaments notables, que en part he oïts de la seva pròpia boca, en part contats per altres, nasqué i visqué quasi sempre a Nubiana, província de Valdivento, on també morí no fa gaire, i on no hi ha memòria que maltractés ningú, ni amb fets ni amb paraules. Fou odiat comunament pels seus conveïns, perquè semblava que poc li plaiien moltes coses que solen ésser bastant amades i cercades per la major part dels homes, enc que no fes cap demostració d'haver-les en poca estima o de reprovar els qui més se'n delectaven i les seguien. És creença que fou en efecte, i no sols en el pensament, sinó en la pràctica, això que els altres homes del seu temps feien professió d'ésser, és a dir, filòsof. Per això semblà singular a l'altra

gent, enc que no procurés ni afectés de parèixer en res divers de la multitud. En el qual propòsit deia que la màxima singularitat que poguem avui trobar en els costums, o en la instrucció, o en els fets de qualsevol persona civilitzada, comparada amb la dels homes que entre els antics foren estimats singulars, no sols és d'altra mena, però altre tant menys diversa que aquella no fou, de l'ús ordinari dels contemporanis, que malgrat apar grandíssima als presents, seria esdevinguda pels antics mesquina o nul·la, àdhuc en els temps i els pobles més civilitzats o més corruptes. I mesurant la singularitat de Joan Jaume Rousseau, qui apar singularíssim als nostres avis, amb la de Demòcrit i dels primers filòsofs cínics, afegia que qualsevol visqués avui tan diversament de nosaltres com visqueren aquells filòsofs dels Grecs del llur temps, no seria tingut per home singular, ans en l'opinió pública seria exclòs, per dir-ho així, de l'espècie humana. I judicava que, en la mesura absoluta de la singularitat possiblement trobable en les persones d'un lloc o d'un temps

qualsevol, podem conèixer la mesura de la civilitat dels homes del mateix lloc o temps.

En la vida, enc que temperadíssim, es declarava epicuri, tal volta més per broma que per seny. Però condemnava Epicur, dient que al seu temps i en la seva nació, molt major delectança podien treure dels estudis, de la virtut i de la glòria, que de l'oci, de la negligència i de l'ús de les voluptats del cos, en què aquell col·locava el summe bé dels homes. I afirmava que la doctrina epicúria, proporcionadíssima a l'èdat moderna, fou del tot aliena a l'antiga.

En la filosofia, li agradava anomenar-se socràtic, i sovint, talment Sòcrates, s'entretenia una bona part del jorn enraonant filosòficament, adesiara, amb un o altre, i majorment amb qualques íntims seus, sobre qualsevol matèria que l'ocasió fornía. Però no freqüentava, com Sòcrates, les botigues dels sabaters, dels fusters, dels fargaires i dels altres consemblants, perquè creia que si els fargaires i els fusters d'Atenes tenien temps per a esmerçar-lo a filosofar, els de Nubiana, si altre tant haguessin fet, serien morts de fam. Ni tampoc enraonava, a la manera de Sòcrates, interrogant i argumentant sense aturall, perquè deia que, baldament els moderns sien més pacients que els antics, no trobaríem avui qui suportés respondre a un miler de preguntes continuades, i escoltar un centenar de conclusions. I per cert no tenia de Sòcrates altra cosa que el parlar qualque vegada irònic i dissimulat. I cercant l'origen de la famosa ironia socràtica, deia : Sòcrates nascut amb ànim bastant gentil, i per tal amb grandíssima disposició a amar, però desgraciat altrament en la forma del cos, verisimilment fins en la juvenesa desesperà de poder ésser amat amb altra amor que amb la de l'amistat, poc apte a satisfer un cor senzill i fèrvid, que sent sovint envers els altres un afecte molt més dolç. D'altra banda, amb tot i que abundés del coratge que naix de la raó, no apar que fos proveït a bastament del qui ve de la natura, ni de les altres qualitats que en aquells temps de guerra i sedicions, i entre tanta llibertat dels ateniencs, eren necessàries per a tractar en la seva pàtria els negocis públics. La seva figura desplaent i ridícula tenia d'ésser-li també de no petit perjuí en mig d'un poble que, ja en la llengua, feia poquíssima diferència entre el bo i el bell, i ultra això, dedicadíssim a posar motius. Doncs en una ciutat lliure i plena de soroll, de passions, de negocis, d'entreteniments, de riqueses i altres fortunes, Sòcrates pobre, refusat per l'amor, poc apte als maneigs públics, i no gens menys dotat d'un enginy grandíssim, que aplegat amb tals condicions, havia d'acréixer fora mida

totes ses molèsties, se posà per oci a enraonar sotilment de les accions, dels costums i de les qualitats dels seus conveïns : en la qual cosa li esdevingué usada una certa ironia, com havia de succeir naturalment a qui es trobava impedit de pendre part, per dir-ho així, en la vida. Però la mansuetud i la magnanimitat del seu natural, i també la celebritat que anà guanyant amb aquells mateixos raonamentse, i amb la qual l'amor propi devia ésser-li en bona part aconhortat, feren que aqueixa ironia no fos desdenyosa ni acerba, sinó reposada i dolça.

Així la filosofia per primera vegada, segons la dita famosa de Ciceró, feta baixar del cel, fou introduïda per Sòcrates en la ciutat i en les cases, i quita de l'especulació de les coses ocultes, en la qual era estada ocupada fins a aquell temps, fou tornada a considerar els costums i la vida dels homes, i a discutir sobre la virtut i els vicis, sobre les coses bones i útils, i sobre les contràries. Però Sòcrates de bell principi no tingué l'intent de fer aquesta innovació, ni d'ensenyar res, ni d'assolir el nom de filòsof, que en aquell temps era propi només dels físics i metafísics, i no el podia, doncs, esperar amb aquelles seves discussions i aquells col·loquis, ans declarà obertament no saber res, i no es proposà altra cosa sinó entretenir-se conversant dels casos d'altri, preferit aquest passatemp a la mateixa filosofia, no menys que a qualsevol altra ciència i a qualsevol art, perquè decantat naturalment molt més a les accions que a les especulacions, no es tombava cap al discórrer, sinó per les dificultats que li privaven d'obrar. I en els discursos, sempre s'exercità més volenterós amb les persones joves i belles que amb les altres, traint gairebé el desig, i complaent-se d'ésser estimat per aquells que molt majorment hauria volgut que l'amessin. I puix totes les escoles dels filòsofs grecs nascudes de llavors en avant derivaren en qualque manera de la socràtica, concloïa Ottonieri, que l'origen de quasi tota la filosofia grega, de la qual nasqué la moderna, fou el nas rogallós i la cara de sàtir d'un home d'enginy excel·lent i de cor ardentíssim. Deia també, que en els llibres dels socràtics, la persona de Sòcrates és semblant a aquelles màscares, cada una de les quals en les nostres comèdies antigues té sempre un nom, un vestit, una índole, però, en la resta, varia en cada comèdia.

No deixà escrit res de filosofia, ni res que no pertanyés a ús privat. I demanant-li qualquí perquè no es posava a filosofar també per escrit, com ho solia fer de paraula, ni depositava els seus pensaments en les lletres, respongué : el llegir és una conversa que tenim amb qui escriu. Ara, així com en les festes

i en els divertiments públics, aquells qui no tenen ni creuen tenir part en l'espectacle, molt aviat es cansen, talment en la conversa és més agradable generalment parlar que escoltar. Mes els llibres per necessitat són com aquelles persones qui estan amb els altres, parlen sempre i no escolten mai. Cal, per tant, que el llibre digui moltes i belles coses, i les digui molt bé, perquè li perdonin els lectors aquell parlar sempre. Altrament, forçat esdevindrà així odiós qualsevol llibre, com tot xerraire insaciable.

CAPÍTOL SEGON

No admetia distinció entre els negocis i els divertiments, i sempre que estava ocupat en qualsevol cosa, per greu que fos, deia que s'hi entretenia. Només, si alguna vegada estava una estona sense ocupació, confessava no haver tingut cap passatemp en aquell interval.

Deia que les delectances més veres que té la nostra vida són les que naixen de les imaginacions falses, i que els infants troben el tot fins en el no res; i els homes el no res en el tot.

Cotejava cadascun dels plaers dits comunament reals amb una carxofa, de la qual, volent arribar al bo, calgués primer rosegat i engolir totes les fulles. I afegia que són també raríssimes aquestes tals carxofes, que se'n troben d'altres en gran nombre, semblant a aquestes per de fora, però sense bo a dintre, i que ell, podent difícilment adondar-se a engolir les fulles, estava content d'allò més d'abstindre's de les unes i les altres.

Responent a un que l'interrogà quin sia el moment pitjor de la vida humana, digué: llevat el temps de la dolor, com igualment de la por, jo per mi creuria que són els pitjors moments els del plaer, perquè l'esperança i el record d'aquests moments, els quals ocupen la resta de la vida, són coses bastant millors i més dolces que les mateixes delectances. I comparava universalment els plaers humans a les olors, perquè judicava que aquestes solen deixar major desig, que qualsevol altra sensació, parlant proporcionadament a la delectança, i de tots els sentits de l'home, el més lluny de poder-se satisfer dels propis plaers, estimava que era l'odorat. Comparava també les olors a l'espectativa dels béns, dient que les coses odoríferes que són bones per menjar o per assaborir de qualque manera, ordinàriament amb l'olor vencen el gust, perquè assaborides plauen menys que a l'odorar-les, o menys del que creuríem per l'olor. I narrava que alguna vegada li era esdevingut soportar amb impaciència la dilació de qualque

bé, que ja estava segur d'aconseguir, i això no perquè sentís gran avidesa del susdit bé, sinó per temença de minvar-se'n el gaudi fent a l'entorn d'aquest massa imaginacions, que li lo representessin molt major del que s'esdevindria. I que a l'entretant feia tota diligència per a distreure la ment del pensament d'aquell bé, com fem amb els pensaments dels mals.

De la mateixa manera deia que cadascú de nosaltres, d'ençà que ve al món, és com un qui s'ajau en un llit dur i incòmode, on de bell principi posat, sentint-se estar mal a plaer, comença a volcar-se de l'un i de l'altre costat, i mudar de lloc i positura a cada instant, i dura així tota la nit esperant sempre poder agafar a la fi un poc de son, i qualques vegades creient ésser a punt d'adormir-se, fins que vinguda l'hora, sense haver reposat gens, es lleva.

Observant ensems amb qualques altres certes abelles ocupades en llur tasca, digué: benhaurades vosaltres si vostra infelicitat no compreneu.

No creia que poguéssim comptar totes les misèries dels homes, ni deplorar-ne una sola a bastament.

A la pregunta d'Horaci, com és que ningú no es troba content dins el propi estat, responia: la causa és, que cap estat és feliç. No menys els súbdits que els prínceps, els pobres que els rics, els febles que els potents, si fossin feliços, estarien contentíssims de llur sort, i no tindrien enveja d'altri, puix els homes no són més descontentadissos que qualsevol altre gènere, però no es poden satisfer sinó amb la felicitat. I, essent sempre infeliços, quina meravella és que no estiguin mai contents?

Notava que suposat que un es trobés en el més feliç estat d'aquesta terra, sense que es pogués prometre avençar-lo per cap banda ni de cap manera, podem dir gairebé que aquest seria el més míser de tots els homes. Fins els més vells tenen designis i esperances de millorar llur condició en qualque manera. I recordava un lloc de Xenofont,* on aconsella que quan haguem de comprar un terrer el comprem dels que són mal conreats, perquè, diu, un terrer que no pot donar-te més fruit del que ja dona no t'alegra tant com si el veiessis anar de bo en millor, i tots els béns que nosaltres veiem que augmenten, molta més joia ens donen que els altres.

Per contrast, notava que cap estat no és tan míser que no pugui empitjorar, i que cap mortal, per infelicíssim que sia, no pot aconhortar-se ni envanir-se, dient estar en tanta infelicitat, que no comporti acreixement. Bal-

* *Oeconom.*, cap. 20, § 23.

dament no tengui terme l'esperança, els béns dels homes en tenen; i gairebé el ric i el pobre, el senyor i el serf, si nosaltres compensem les qualitats del llur estat amb les habituacions i amb els desigs llurs, trobarem que tenen generalment una mateixa quantitat de bé. Però la naturalesa no ha posat cap terme als nostres mals, i quasi la mateixa imaginació no pot fingir cap calamitat tan gran, que no es verifiqui avui en dia o ja no sia estada verificada, o per últim no es pugui verificar en qualquú de la nostra espècie. Per tant, mentre la major part dels homes no poden en veritat esperar cap augment de la quantitat de bé que posseeixen, mai, en l'espai d'aquesta vida, no pot mancar a ningú matèria no vana de temença, i si la fortuna aviat es redueix a un grau, que no té verament virtut per a beneficiar-nos amb profit, no perd, però, jamai, la facultat de colpir-nos amb danys novells i capaços de véncer i rompre la mateixa fermesa de la desesperança.

Es reia sovint d'aquells filòsofs que cregueren que l'home es pot sostraure a la potestat de la fortuna, menyspreant i reputant com a d'altri tots els béns i els mals que no està en la seva mà pròpia aconseguir o evitar, mantindre o alliberar-se'n, i no incloent la benaventurança i la infelicitat pròpia, sinó en això que depèn totalment d'ell mateix. Sobre la qual opinió, entre altres coses, deia : deixem-ho estar, que si mai no hi hagué cap persona que respecte dels altres visqués com a veritable i perfecte filòsof, cap en visqué tampoc ni viu en tal manera amb ell mateix, i que és tan possible no curar de les coses pròpies més que de les d'altri, com curar de les d'altri talment si fossin pròpies. Però, suposat que aquella disposició d'ànim que diuen aqueixos filòsofs, no sols fos possible, que no ho és, sinó que la trobéssim aquí actual i vera en un de nosaltres, ens fos encara més perfecta que aqueixos no deien, confirmada i connaturalitzada per usansa llunyaníssima, experimentada en mil casos, tal volta per això la benaventurança i la infelicitat d'un home no estaria en poder de la fortuna? No estaria subjecta a la fortuna aquella mateixa disposició d'ànim, que presumeixen que n'hem de sostraure? La raó de l'home no està supeditada tots jorns a infinits accidents? Innumerables malalties que porten estupidesat, deliri, frenesí, furor, niciesa, cent altres menes de follia breu o durable, temporal o perpètua, no la poden turbar, afeblir, contrafer, extingir? La memòria, conservadora de la sapiència, no es va sempre consumint i minvant de la juvenesa avall? Quants en la vellesa tornen infants de ment! I quasi tots perden en aquella edat la vigoria de l'esperit. Així com també per qualsevol dispo-

sició dolenta del cos, enc que salvada i sencera tota facultat de l'intel·lecte i de la memòria, el coratge i la constància solen, més o menys, llanguir, i no rarament es gasten. En un mot, és gran estultícia confessar que el nostre cos està subjecte a les coses que no són facultat nostra, i amb tot i això negar que l'ànim, el qual depèn quasi en tot del cos, estigui sotmès necessàriament a res llevat de nosaltres mateixos. I concloïa, que l'home tot enter, i sempre, i irresistiblement està en potestat de la fortuna.

Demanat a què naixen els homes, respongué per plasenteria : a conèixer com més convenient fóra no ésser nat.

CAPÍTOL TERCER

A propòsit de certa dissort que li era esdevinguda, digué : el perdre una persona estimada, per via de qualche accident repenti, o per malaltia breu i ràpida, no és tan crudel com ho és veure-la destruir-se a poc a poc (i això li era ocorregut) per una malaltia llarga, en la qual ella, abans que extingida, muda de cos i d'ànima i roman ja gairebé reduïda a una altra distinta de la primera. Cosa pleníssima de tristor, puix en tal cas la persona amada no se t'allunya davant, deixant-te, en canvi d'ella mateixa, la imatge que tu en serves en l'ànim, no menys amable del que ho fos en el passat, ans et resta sobre els ulls tota diversa de la que tu abans estimaves, de manera que tots els enganys de l'amor et són arrencats amb violència de l'ànima, i com ella després se'n va per sempre de la teva presència, la primera imatge, que en tenies en la pensa, es troba canviada per la novella. Així s'esdevé la pèrdua total de la persona amada, perquè no et pot sobreviure ni tampoc en la imaginació, la qual, per comptes de consolació, no et presenta altra cosa que matèria de tristesa. I per fi, aqueixes semblants dissorts no deixen gens de lloc on reposar la dolor que porten.

Planyent-se un de no sé quin treball, i dient : si pogués alliberar-me d'això, tots els altres que tenc em serien lleugeríssims de suportar, respongué : també aleshores et serien greus, si ara et són lleugers.

Dient un altre : si aqueixa dolor hagués durada més, no hauria estada suportable, respongué, ans, pel costum, millor l'hauries suportada.

I en moltes coses pertanyents a la naturalesa dels homes, es decantava dels judicis comuns a la multitud, i fins dels dels savis, a vegades. Com, per manera d'exemple, negava que en demanar i pregar sien oportuns els temps de

qualque insòlita alegria d'aquell a qui la deman- da o el prec hem de fer. Majorment, deia, quan la instància no sia tal, que, per la part del qui és pregat o requerit, pugui ésser satis- feta de moment, amb sols o poc més que un senzill consentir-la, jo crec que en les persones la joia és cosa, si els hem d'impetrar el que sia, no menys inoportuna i contrària, que la dolor. Ja que la una i l'altra passió omplen igualment l'home del pensament d'ell mateix en manera que no deixen lloc als de les coses d'altri. Així en la dolor el nostre mal, així en la gran alegria el bé, tenen atents i ocupats els ànims, i ineptes per la cura de les necessitats i desitjos d'altri. A la compassió especialment són alieníssims l'un i l'altre temps; el de la dolor, perquè l'home està tot girat a la pietat d'ell mateix; el de la joia, perquè aleshores totes les coses humanes, i tota la vida, ens són representades tan ale- gríssimes i placevolíssimes que les dissorts i els treballs semblen gairebé imaginacions vanes, o certament se'n refusa el pensament, per ésser massa discordants de la present disposició del nostre ànim. Els millors temps per a provar de reduir qualqu a obrar immediatament, o a resoldre's a obrar, en benefici d'altri, són els de qualque alegria plàcida i moderada, no extra- ordinària, ni viva, o també, i fins majorment, els d'una joia tal que, si bé viva, no té cap subjecte determinat, ans naix de pensaments vagues, i consisteix en una tranquil·la agitació de l'esperit. En el qual estat els homes estan més disposats que mai a la compassió, més fàcils a qui els prega, i qualque vegada abracen volunters l'avinentesa de gratificar els altres, i d'embolcar aquell moviment confús i aquell plaent ímpetu dels llurs pensaments, amb qualque acció lloable.

Negava igualment que l'infeliç, contant o demostrant de qualque manera els seus mals, assoleixi d'ordinari major compassió i major cura d'aquells qui tenen amb ell major con- formitat de treball. Ans aquests, en oir les teves queixes o comprendre la teva condició en qualque manera, no atenen a altra cosa que a anteposar amb ells mateixos, com a més greus, els llurs als teus mals, i sovint succeeix que, com més et penses que estan commoguts pel teu estat, t'interrompen contant-te la sort llur, i malavejant a persuadir-te que ella és menys tolerable que la teva. I deia que en casos tals s'esdevé ordinàriament això que en la *Iliada* llegim d'Aquiles, quan Príam, suplicant i pla- nyent, li estava prostrat als peus, i finit que hagué son plany miseríós, Aquiles es posà a plànyer amb ell, no dels mals de l'altre, sinó de la pròpia dissort, i per la recordança del pare i de l'amic occit. Afegia, que bé sol afavorir un poc la compassió l'haver experi- mentat altres vegades, un mateix, aquells

mateixos mals que oïm i veiem en els altres, però no el sostenir-los al present.

Deia que la negligència i la inconsideració són causa de cometre infinits actes cruels o malvats; i molt sovint tenen aparença de mal- vestat i crueltat, com, a pretexte d'exemple, en un que entretenint-se fora de casa en qualque seu passatemp, deixa els servents en lloc destapat sota la pluja, no per intenció dura i despietada, ans no pensant-hi o no considerant en la pensa llur incomoditat. I creia que en els homes és molt més comuna la incon- sideració que la malvestat, la inhumanitat i altres semblants, i en la qual té origen un nom- bre bastant major de males obres, i que una grandíssima part de les accions i dels compor- taments dels homes que atribuïm a qualque pèssima qualitat moral, no són verament altra cosa que inconsideracions.

Digué en certa ocasió, ésser menys greu al benefactor la plena i expressa ingratitud, que el veure's remunerat d'un benefici gran amb un de petit, amb el qual el beneficiat, o per grosseria de judici o per malvestat, es cregui o es pretengui absolt d'obligació envers ell, i aqueix apareixi recompensat, o per cortesia li convingui fer demostració de tenir-se com a tal, de manera que per una banda, ve a ésser defraudat fins de la nua i infructuosa gratitud de l'ànim, cosa que versemblantment s'havia promesa en qualsevol cas, i per altra banda li és presa la facultat de lliurement queixar-se de la ingratitud o d'aparèixer, talment és en efecte, injustament i mal correspost.

He sentit també retreure com a seva aques- ta sentència. Nosaltres ens decantem i acos- tumem a pressuposar en aquells amb els quals ens esdevé conversar, molta agudesa i mestria per a percebre la nostra vàlua, o que nosaltres ens imaginem, i per a conèixer la bellesa o qualsevol altra virtut de totes les nostres dites o fets, com encara molta profunditat, i un gran hàbit de meditar, i molta memòria, per a considerar aqueixes virtuts i aqueixa vàlua, i després tenir-les sempre en la ment, enc que respecte de tota altra cosa, o no descobrim en els altres aqueixes tals parts, o no confessem entre nosaltres el descobrir-les.

CAPÍTOL QUART

Notava que de vegades els homes irresoluts són perseverantíssims en llurs propòsits, no obstant qualsevol dificultat, i això per llur mateixa irresolució, atès que si deixessin feta la deliberació, caldria que es resolguessin una altra volta. De vegades són llestíssims i eficacíssims en el posar en obra el que han resolt, perquè tement ells mateixos consentir

de moment en moment a abandonar el partit pres, i retornar a aquella treballosíssima perplexitat i suspensió d'ànim, en la qual es trobaven abans de determinar-se, apressen l'execució, i hi esmercen tota llur força, estimulats més per l'ansia i per la incertitud de vèncer ells mateixos que pel propi objecte de l'empresa, i pels altres obstacles que haguessin de superar per a assolir-lo.

Deia a vegades, rient, que les persones acostumades a comunicar de continu amb els altres els propis pensaments i sentiments, s'exclamen, baldament estiguin totes soles, si una mosca les mossega, si se'ls vessa un got, o els fuig de la mà, i que, pel contrari, aquelles que estan avesades a viure amb elles mateixes i a contenir-se en el propi interior, si fins es senten ferits d'apoplexia, trobant-se igualment en presència d'altri, no obren boca.

Creia que una bona part dels homes, antics i moderns, que són reputats grans i extraordinaris, assoliren aquesta reputació en virtut principalment de l'excés de qualque qualitat llur damunt les altres. I que un en qui les qualitats de l'esperit es trobin equilibrades i proporcionades, baldament sien extraordinàries o grans fora mida, podrà amb dificultat fer res digne de l'un o de l'altre títol, ni aparèixer als presents o als futurs ni gran ni extraordinari.

Distingia en les modernes nacions civilitzades tres menes de persones. La primera, d'aquelles en les quals la naturalesa pròpia, i fins en gran part la naturalesa comuna dels homes, es troba mudada i transformada per l'artifici i pels hàbits de la vida ciutadana. D'aquesta mena de persones deia ésser totes aquelles que són aptes als negocis privats o públics, a participar amb delectança en el comerç galant dels homes i resultar invariablement agradoses a aquells amb els quals es donen a conviure, o a tractar personalment d'una o altra cosa; per fi, a la usança de la present vida civil. I només a aquest gènere, parlant universalment, deia tocar-li i pertànyer-li en les dites nacions l'estima de la gent. La segona, estar formada d'aquells en els quals la naturalesa no es troba mudada a bastament en la seva primera condició, o per no haver estada, com diem, cultivada, o ja que, per la seva limitació i insuficiència, fou poc apta a rebre i a conservar les impressions i els efectes de l'art, de la pràctica i de l'exemple. És aquesta la més nombrosa de les tres; però despreciada no menys per ella mateixa que per les altres, digna de petita consideració, consisteix, en suma, en aquella gent que té o mereix el nom de vulgus, en qualsevol ordre o estat sia posada per la fortuna. La tercera, incomparablement inferior en nombre a les altres dues, gairebé tan despreciada

com la segona, sovint encara majorment, és la d'aquelles persones en les quals la naturalesa, per superabundor de força, ha resistit a l'artifici del nostre viure present, i rebutjada i reclosa en ella mateixa, no en rebé sinó una part tan petita que no basta a les dites persones per a l'ús dels negocis i per a governar-se amb els homes, ni per saber fins encertat conversant, ni per ésser delectables i apreciades. I subdividia aquest gènere en dues espècies: la una del tot forta i gallarda, menyspreadora del menyspreu que li és tingut universalment — i sovint més contenta d'això, que si fos honorada — diversa dels altres no sols per necessitat de naturalesa, sinó també per voluntat i de bon grat, — allunyada de les esperances i dels plaers del comerç dels homes, i solitària en mig de les ciutats, no menys perquè fuig de l'altra gent, com perquè n'és evitada. D'aquesta espècie afegia no en trobem sinó raríssims. En la naturalesa de l'altra, deia haver-hi aplegada i mixta amb la força una mena de debilitat i tímidesa, de manera que aquesta naturalesa combat amb ella mateixa. I així els homes d'aquesta segona espècie, essent de voluntat ben contraris al conversar amb els altres, desitjant en moltes i diverses coses estar conformes o semblantment amb els del primer gènere, planyent-se en el propi cor del menyspreu en el qual es trobaven, i de semblar menys que homes desmesuradament inferiors a ells mateixos en coratge i enginy, no se'ls acut, baldament hi posin qualsevol cura o diligència, d'ensinistrar-se en l'ús pràctic de la vida ni tornar-se en la conversació tolerables a ells mateixos, no menys que als altres. Tals són estats en els darrers temps, i són en l'edat nostra, si bé l'un més, l'altre menys, no pocs dels enginys majors i més delicats. I per un exemple insigne, esmentava Joan Jaume Rousseau, afegint-hi un altre exemple, tret dels antics, això és, Virgili, del qual en la vida llatina que porta el nom de Donat gramàtic,* és referit amb l'autoritat de Melissus igualment gramàtic, llibert de Mecénat, que ell fou en el parlar tardaníssim, i poc divers dels indoctes. I que això sia vertader, i que Virgili, per la mateixa meravellosa finor de l'enginy, fos poc apte a tractar amb els homes, li semblava es podia inferir molt probablement, així de l'artifici subtilíssim i fadigosíssim, i així de la pròpia índole d'aquella poesia, com també d'això que llegim a la fi del segon de les *Geòrgiques* on el poeta, contra el costum dels Romans antics, i màximament dels de gran enginy, es declara desitjós de la vida obscura i solitària, i això en tal manera, que

* Cap. 6.

podem entendre que ell hi és forçat per la seva naturalesa, més que decantat, i que l'estima més com a remei o empara, que com a bé. I puix, generalment parlant, els homes d'aquesta i de l'altra espècie no són tinguts en aprecí, si no és alguns després de morts, i aquells del segon gènere vius, no solament morts, poc compten o gens, judicava poder afirmar universalment, que als nostres temps, l'estima comuna dels homes no és obtinguda en vida, sinó decantant-se excessivament de l'ésser natural i trasmutant-lo. Ultra això, puix en els temps presents tota, per dir-ho així, la vida civil consisteix en les persones del primer gènere, la naturalesa del qual està com en mig de les dels altres, concloïa que també per aquest camí, com per altres mil, podem conèixer que avui en dia, l'ús, el maneig i la potestat de les coses estan quasi totalment en les mans de la mediocritat.

Distingia encara tres estats de la vellesa considerada respecte a les altres edats de l'home. En els començos de les nacions, quan de costums i d'hàbits totes les edats foren justes i virtuoses, i mentre l'experiència i el coneixement dels homes i de la vida no tingueren per propietat allunyar els esperits de l'honestedat i la rectitud, la vellesa fou venerable sobre les altres edats, perquè amb la justícia i amb semblants valors, aleshores comunes a totes, li afluïa, com és natural que s'hi trobi, major seny i prudència que en les altres. En el transcurs del temps, pel contrari, corromputs i pervertits els costums, no fou cap edat més vil ni abominable que la vellesa, decantada per afecte al mal més que les altres, per la més llarga consuetud, per la major coneixença i pràctica de les coses humanes, pels efectes de la malvestat d'altri, més llargament i en major nombre suportats, i per aquella fredor que ella té de naturalesa, i al mateix temps impotent per a obrar-lo, llevat amb les calúmnies, les frauds, les perfídies, les astúcies, les simulacions, i en conclusió amb les arts que entre les dolentes són abjectíssimes. Però d'ençà que la corruptela de les nacions hagué traspasat tot terme, i que el menyspreu de la rectitud i de la virtut s'avençà en els homes a l'experiència i el coneixement del món i la trista veritat, ans, per dir-ho així, l'experiència i el coneixement s'avençaren a l'edat, i l'home ja en la puerícia fou expert, endoctrinat i corromput, la vellesa esdevingué, no dic ja venerable, que de llavors en avant poques coses foren capaces d'aquest títol, sinó més tolerable que les altres edats. Puix la fervor de l'ànim i la gallardia del cos, que temps enrera, gaudint en la imaginació, i en la noblesa dels pensaments, no rarament eren estades en qualche part causa de costums, sen-

timents i obres virtuoses, foren solament estímols i ministres del mal voler i el mal obrar, i donaren esperit i vivor a la malvestat, la qual en el declinar dels anys fou mitigada i assossegada per la fredor del cor i la imbecilitat dels membres, còses per altra banda més conduents al vici que a la virtut, ultra que la mateixa molta experiència i notícia de les coses humanes, esdevinguda del tot avorrible, enutjosa i vil, per comptes de tornar els bons a la iniquitat com en el passat, assolí força per a minvar-ne i qualche vegada esvair-ne l'amor en els tristos. Allà on, quant als costums, parlant de la vellesa en comparança amb les altres etats, podem dir que fou en temps primer com és al bo el millor; en els corruptes, com és al dolent el pèssim; en els següents i pitjors, al contrari.

CAPÍTOL CINQUÈ

Enraonava sovint d'aquella qualitat d'amor propi que avui és anomenada egoisme, presentant-se-li, segons crec, freqüentment l'aviñentesa de parlar-ne. En la qual matèria narraré qualquna de les seves sentències. Deia que avui en dia, cada vegada que t'és lloat algú, o vituperat, de probitat o del contrari, per persona que hi hagi hagut de tractar, o de present hi tracti, tu no en rebis tal altra notícia certa, sinó que aquesta persona que el blasma o lloa, n'està ben o mal satisfeta: bé, si el representa per bó, i mal, si per dolent.

Negava que ningú a aquests temps pugui amar sense rival, i demanant-li el per què, responia: perquè certament l'amat o l'amada és rival ardentíssim de l'amant.

Posem per cas, deia, que tu implorés un plaer de qualsevulga persona, de la qual demanda no et pugui satisfer sense incórrer en l'odi o en la mala voluntat d'un tercer, i aquest tercer, tu i la persona requestada, suposem que en estat i en poder, sou tots tres iguals, poc més poc menys. Jo dic que versemblantment la teva demanda no la veuràs aconseguida, per cap manera, suposat que encara el gratificar-te'n hagués hagut d'obligar-te granment al gratificador i fer-te'l de nou més benèvol, que enemic el tercer. Però de l'odi i de la ira dels homes en temem bastant més, que no de l'amor i la gratitud esperem, i raonablement, perquè en general veiem que aquelles dues primeres passions obren més sovint, i en l'obrar mostren molta major eficàcia que les contràries. La causa és que qui s'esforça en noure a aquell que ell odia, i qui cerca venjança, obra per a ell mateix; qui s'enginya a afavorir a aquell que ell ama, i qui remunera els beneficis rebuts, obra per als amics i els benefactors.

Deia que universalment els presents i els serveis que fem als altres amb esperances i designis d'utilitat pròpia, rares vegades assoleixen llur fi, perquè els homes, màximament avui que tenen més ciència i més seny que temps enrera, són fàcils a rebre i difícils a tornar. No gens menys, que de tals presents i serveis, aquells que són prestats per alguns joves a vells rics o potents, obtenen llur fi, no sols més sovint que els altres, sinó les més de les vegades.

Aquestes consideracions infrascrites, que concerneixen principalment els costums moderns, em recordo haver-les oïdes de la seva boca. Avui no hi ha res que avergonyeixi els homes experimentats i acostumats al món, llevat de l'averkonyir-se, ni de res aquests homes tan ensinistrats s'avergonyeixen, fora d'això, si per cas qualque volta hi incorren.

Meravellós poder és el de la moda, la qual, mentre les nacions i els homes són tenacíssims en les usances en tota altra cosa, i obstinadíssims en judicar, obrar i procedir segons la consuetud, àdhuc contra raó i amb llur dany, ella, sempre que ho vol, de cop els fa depositar, variar, assumir usos, maneres i judicis, fins quan allò que abandonen sia raonable, útil, bell i convenient i allò que abracen, el contrari.

D'infinites coses que en la vida comuna, o en els homes particulars, són verament ridícules, és raríssim que un hom se'n rigui, i si amb tot qualquó ho prova, no esdevenint-li comunicar el seu riure als altres, aviat se n'absté. En canvi, de mils coses o gravíssimes o convenientíssimes, tot jorn se'n riu, i amb facilitat gran en mou la rialla en els altres. Ans, les més de les coses de les quals hom riu ordinàriament, són en efecte tot el revés de ridícules, i de moltíssimes hom riu per aquesta causa mateixa, que elles no són dignes de rialla o en cap part, o no a bastament.

Diem i sentim a dir sovint: *els bons antics els nostres bons antepassats, i home fet a l'antiga*, volent dir home de bé i de poder-nos-en fiar. Cada generació creu de la una banda, que els passats foren millors que els presents, de l'altra banda, que els pobles milloren allunyant-se cada dia més de llur primer estat, vers el qual si ells reculeessin, sense cap dubte aleshores empitjorarien.

Certament el ver no és bell. No gens menys fins el ver pot espesses vegades oferir qualque delectança, i si en les coses humanes el bell és d'anteposar al ver, aquest, on manqui el bell, és de preferir a tota altra cosa. Ara en les ciutats grans, tu ets lluny del bell, perquè el bell no té gens de lloc en la vida dels homes. Ets lluny també del ver, perquè en les ciutats grans tota cosa és fingida, o vana. De manera que llavors, per dir-ho així, tu no

veus, no oeixes, no respirees sinó falsetat, i aquesta, lletja i desplaent. Cosa que als esperits delicats podem dir que és la major misèria del món.

Aquells que no els cal proveir ells mateixos llurs necessitats, i per això en deixen la cura als altres, no poden per l'ordinari proveir, o de cap manera, o sols amb grandíssima dificultat, i menys suficientment que els altres, a una necessitat principalíssima que tan mateix tenen. Dic la d'ocupar la vida, la qual és bastant major que totes les necessitats particulars a les quals, ocupant-la, proveïm, i major encara que la necessitat de viure. Mes tost el viure, per ell mateix, no és la necessitat, perquè decantat de la felicitat, no és bé. Aleshores, suposada la vida, és summa i primera necessitat aconduir-la amb la menor infelicitat que poguem. Ara, de l'una banda, la vida desocupada o vàcua, és infelicitíssima; de l'altra banda, la mena d'ocupació amb la qual fem la vida menys infelís que amb cap altra, és la que consisteix en el proveir a les pròpies necessitats.

Deia que el costum de vendre i comprar homes era cosa útil al gènere humà, i al·legava que l'ús d'empeltar la verola vingué a Constantinoble, d'on passà a Anglaterra, i d'allà a les altres parts d'Europa, de la Circàssia, on la malaltia de la verola natural, perjudicant la vida i les formes dels nens i dels joves, danyava molt el mercat que fan aquells pobles de llurs donzelles.

Narrava d'ell mateix que quan, temps enrera, sortí de l'escola i entrà al món, es proposà, com a jovencell inexpert i amic de la veritat, no voler mai lloar ni persona ni cosa que li esdevingués en el comerç dels homes, sinó quan ella fos tal que li paregués verament lloable. Però que passat un any, en el qual, mantenint el propòsit fet, no li esdevingué lloada cap cosa ni persona, tement no oblidar del tot, per manca d'exercici, allò que en la retòrica no molt abans havia après sobre el gènere encomiàstic i laudatori, rompé el propòsit, i al cap de poc temps totalment se n'allunyava.

CAPÍTOL SISÈ

Acostumava a fer-se llegir ara un llibre, ara un altre, generalment d'escriptor antic, i interposava a la lectura qualque dita seva, i quasi anotacioneta de paraula, sobre aquest o aquell passatge, successivament. Oint llegir, en les Vides dels filòsofs escrites per Diogen Laerci,* que interrogat Quilò en què difereixen els endoctrinats dels indoctes respongué que en les bones esperances, digué: Avui és tot al

* Lib. I, *segm.* 69.

revés, perquè els ignorants esperen, i els co-
neixedors no esperen res.

Semblantment, essent llegit en les dites
Vides¹ com Sòcrates afirmava haver-hi al
món només un bé, i aquest ésser la ignorància,
digué: De la ciència i de la ignorància antiga
no ho sé, però avui jo giraria del revés aquesta
dita.

En el mateix llibre,² essent reportat
aquest dogma de la secta dels Egesiacs: *el savi,
qualsevol cosa que faci, la farà tota pel seu benefici
propi*, digué: Si tots els qui es comporten
d'aquesta manera són filòsofs, ara vingui
Plató i realitzi la seva república en tot el món
civilitzat.

Comentava molt una sentència de Bió
boristenita, esmentada pel mateix Laerci³
que els més turmentats de tots són aquells
qui cerquen les majors felicitats. I afegia que,
en canvi, els més benaurats són aquells qui
més es poden i solen apeixir amb les
mínimes, i fins, des que són passades, ru-
miar-les i assaborir-les tranquil·lament amb
la memòria.

Aplicava a les varies edats de les nacions
civilitzades aquell vers grec que sona: *els joves
fan, els mitjancers consulten, els vells desitgen*,
dient que en veritat no resta a l'edat present
sinó el desig.

A un passatge de Plutarc⁴ que és trans-
portat per Marcel Adrià jove en aquestes pa-
raules: *molt menys havien encara els Espartans
patit la insolència i bufoneria de Stratocles, el
qual, havent persuadit el poble (això foren els
Atenesos) a fer sacrificis com a vencedor, i des-
prés, sentida la veritat de la desfeta, s'indignava,
digué: quina injúria reberes de mi, que sapigui
tenir-te en festa i en joia per espai de tres jorns?*
afegí Ottonieri: Cosa semblant podríem res-
pondre molt convenientment a aquells qui es
dolen de la naturalesa, planyent-se que ella,
per quant és en ella mateixa, tinga amagat a
cadascú el ver, i tapat amb moltes aparences
vanes, però belles i delectables: quina injúria
ens fa ella de tenir-nos alegres per tres o quatre
jorns? I en altra avinentesa digué poder ésser
apropiat a la nostra espècie universalment,
respecte a les errors naturals de l'home, allò
que del nen reduït per l'engany a prendre la
medicina, diu el Tasso: *E dall'inganno suo
vita riceve*.

En les *Paradoxes* de Ciceró,⁵ essent-li llegit
un lloc, que en pla el reduiríem com segueix:
*tal volta les voluptats fan la persona millor o
més lloable? I hi ha per ventura algú que en*

el gojar-les es magnifiqui o engallegi?, digué:
Car Ciceró, que els moderns esdevinguin per
la voluptat, o millors o més lloables, no goso
a dir-ho, però més lloats, sí certament. Ans
has de saber que avui aquest sol camí de
lloança es proposen i segueixen quasi tots els
joves, això és, aquell que mena per les volup-
tats. De les quals no sols es glorien, obte-
nint-les, i en fan infinites farses amb els amics
i els estranys, amb qui ho vol i amb qui no ho
voldria oir, però, ultra això, moltíssimes en
cobegen i en procuren, no com a voluptats,
sinó com a motiu de lloança i de fama, i com a
matèria de gloriar-se; i moltíssimes encara se
n'atribueixen o no obtingudes, o fins i tot no
cercades, o fingides del tot.

Notava en la història que escrigué Arrià de
les empreses d'Alexandre Magne* que, a la
jornada de l'Isso, Darius col·locà els soldats
mercenaris grecs al davant de l'exèrcit, i
Alexandre els seus mercenaris també grecs al
darrera, i creia que amb aquesta circumstància
sola, sense cap més, haguéssim pogut preveure
el succés de la batalla.

No censurava, ans lloava i amava que els
escriptors enraonessin molt d'ells mateixos,
perquè deia que en això són quasi sempre i
quasi tots eloqüents, i tenen per l'ordinari
l'estil bo i convenient, fins contra el costum o
del temps, o de la nació, o el llur propi. I això
no ésser meravella, puix aquells qui escriuen
de les coses pròpies tenen l'esperit fortament
pres i ocupat per la matèria, no manquen
mai ni de pensaments ni d'afectes nascuts
d'aqueixa matèria o en el llur mateix esperit,
no transportats d'altres llocs, ni beguts en
altres fonts, ni comuns i rebutats, i amb facili-
tat s'abstenen dels ornaments frèvols per ells
mateixos, o que no vénen a compte, de les
gràcies i de les belleses falses, o que tenen
més d'aparença que de substància, de l'afec-
tació i de tot allò que cau fora del natural.
I ésser falsíssim que els lectors ordinàriament
es curin poc d'allò que els escriptors diuen
d'ells mateixos: primer, perquè tot allò que
verament és pensat i sentit per l'escriptor
mateix, i dit de manera natural i justa, pro-
dueix atenció, i fa efecte; després, perquè de
cap manera es representen o discorren amb
major veritat i eficàcia les coses d'altri, que
parlant de les pròpies, atès que tots els homes
es resembren entre ells, així en les qualitats
naturals i així en els accidents, i en allò que
depèn de la sort, i que les coses humanes, con-
siderades en elles mateixes, les veiem així molt
millor i amb major sentiment que en els altres.
En confirmació dels quals pensaments aduïa,
entre altres coses, l'arenga de Demosten per

1. Lib. II, segm. 37.

2. Ibid., segm. 95.

3. Lib. IV, segm. 48.

4. *Præcept. gerend. reipub. opp.*, t. II, pàg. 799 et seq.

5. *Parad.*, I in fine.

* Lib. 2, cap. VIII, sect. 9; cap. IX, sect. 5.

la Corona, on l'orador, parlant d'ell mateix continuament, es vencé ell mateix en eloqüència, i Ciceró, al qual, les més de les vegades, on toca les coses pròpies, altre tant li esdevé : cosa que veiem en particular a la Miloniana, tota meravellosa, però a l'acabament meravellosíssima, on l'orador s'introdueix ell mateix. Com semblantment bellíssim i eloqüentíssim sobre tots els altres llocs és en les oracions de Bossuet aquell on, cloent les lloances del Príncep de Condé, el parlamenter esmenta la seva pròpia vellúria i propera mort. Dels escrits de Julià emperador, que en tots els altres és sofista, i sovint intolerable, el més assenyat i més lloable és el discurs intitulat *Misopogó*, això és, *contra la barba*, on respon als mots i a les maledicències dels d'Antioquia contra d'ell. En la qual obreta, deixant els altres mèrits, ell no és molt inferior a Lucià ni en gràcia còmica, ni en còpia, agudesa i vivacitat de sals, allà on en la dels Cèsars, baldament imitativa de Lucià, és desgraciat, pobre de facècies, i, ultra la pobresa, dèbil i gairebé insuls. Entre els italians, que per altra banda estan quasi mancats d'escrits eloqüents, l'apologia que Lorenzino dels Medici escrigué per justificació pròpia, és un exemple d'eloqüència gran i perfecta en totes les parts, i Torquato Tasso és també no rara volta eloqüent en les altres proses, on parla molt d'ell mateix, i quasi sempre eloqüentíssim en les lletres, on no enraona, podem dir, sinó dels seus propis casos.

CAPÍTOL SETÈ

Recordem encara pareguts mots seus i respostes agudes, com fou la que ell donà a un jovencell, molt estudiós de les lletres, però poc expert del món, el qual deia, que de l'art del governar-se en la vida social, i de la coneixença pràctica dels homes, aprenem cent fulls al dia. Respongué Ottonieri : Però el llibre té cinc milions de fulls.

A un altre jove inconsiderat i temerari, el qual per a defensar-se dels que li retreien les males coses que feia diàriament, i les ignomínies que obtenia, acostumava a respondre que de la vida no n'hem de fer més estima que d'una comèdia, digué una volta Ottonieri : Fins en la comèdia és millor recollir aplaudiments que xiulades, i el comediant mal instruït de l'art seva, o poc manyós en exercitar-la, al capdavall es mor de fam.

Pres pels agutzils del jutjat un trapasser homicida, el qual per ésser coix, comès el mal fet, no havia pogut fugir, digué : Vegeu, amics,

com la justícia, baldament diguin que és coixa, agafa, però, el malfactor, en tost que és coix.

Viatjant per Itàlia, essent-li dit, no sé on, per un cortisà que se'n volia enriure : Jo et parlaré sincerament, si me'n dones llicència, respongué : Fins em plaurà bastant d'escoltar-te, perquè viatjant cerquem les coses rares.

Constret per no sé quina necessitat, una vegada, a demanar diners en manlleu a un, el qual excusant-se de no poder-n'hi donar acabà afirmant que si fos estat ric no hauria tingut altre mal de cap que de les necessitats dels amics, ell replicà : Massa em sabria greu que tinguessis altre mal de cap per causa nostra. Prego a Déu que no et faci mai ric.

De jove, havent compost alguns versos, i havent-hi emprat certes paraules antigues, dient-li una senyora una mica envellida, a la qual, requerit per ella, els recitava, no saber-los entendre, perquè aquelles paraules al seu temps no corrien, respongué : Encara em creia que correguessin, perquè són molt antigues.

D'un avar riquíssim, al qual havia estat fet un furt de pocs diners, digué que s'era portat avarament fins amb els lladres.

D'un calculador, que sobre qualsevol cosa li esdevingués oir o veure es posava a computar, digué : Els altres fan les coses i aquest les compta.

A alguns antiquaris que disputaven ensems a l'entorn d'una antiga figurina de Júpiter, formada de terra cuita, requerit que donés el seu parer : ¿No veieu vosaltres — digué — això és un Júpiter *in Creta*?

D'un neci, el qual presumia de saber raciocinar molt bé, i en els seus discursos a cada dues paraules recordava la lògica, digué : Aquest és pròpiament l'home definit a la grega: això és un animal lògic.

Prop de la mort, compongué ell mateix aquesta inscripció, que després li fou esculpida sobre la sepultura.

CARNER
DE FELIP OTTONIERI
NASCUT PER A LES OBRES VIRTUOSES
I PER A LA GLÒRIA
VISCUT OCIÓS I INEPT
I MORT SENSE FAMA
NO IGNAR DE LA NATURALESA
NI DE LA FORTUNA
SEVA

JOAN ESTELRICH, trad.

APORTACIONS

DE BENJAMIN KIDD

Les especulacions prematures del passat que es refereixen al lloc que ha d'ocupar la raó en el món, seran arreconades totes a llur temps. La Raó que pesa els planetes o bé discuteix la naturalesa de l'Absolut, no és més que el mecanisme mental elaborat en el passat en correspondència amb aquestes forces que han produït la *integració individual*. L'individu del passat ha tingut d'ésser necessàriament l'individu eficient en la lluita per als seus propis interessos. Però en la integració social que s'opera, l'eterna llei d'eficiència no pot ésser formulada raonablement; car ella ha de resumir-se en un sol mot: el sacrifici.

En aquest període la llei d'eficiència és sempre el sacrifici, el sacrifici de la unitat en la qual l'home no esdevé útil sinó en proporció de l'emoció de l'ideal. El poder de sacrifici i de renúncia és la primera i última paraula en aquesta mena d'eficiència que cada dia és més profunda en l'era social de la raça. L'home no pot assolir una alta puixança més que en la integració social, i no hi ha cap causa en l'univers, fora de la que es manifesta per l'emoció de l'ideal, que doni a l'individu, que és eficient en la lluita per als seus propis interessos, la capacitat del principi de sacrifici, sobre el qual reposa la integració social. La civilització té son origen, la seva existència i la causa de son progrés en l'emoció de l'ideal. És per aquesta facultat que l'esperit humà s'enlaira a l'esperit Universal. És la seva aptitud de l'emoció de l'ideal i no el seu esperit raonador que fa l'home semblant a Déu i el separa de les besties.

El primer tret remarcable de l'emoció de l'ideal consisteix que és una actitud de l'esperit, que, per raons fisiològiques profundes de les quals parlarem més endavant, assoleix el seu més alt desenrotllament prop de l'infant. Per produir els resultats més permanents — resultats que molt sovint no poden ésser extirpats després — cal desvetllar l'emoció de l'ideal en l'ànima de l'infant. Un dels passatges més significatius en l'assaig de Mr. Bateson tractant en els seus rapports amb la societat, de l'herència innata, és aquell on reconeix, sense discutir-ne tota vegada la plena significació del fet, que les emocions altruistes — que ell diu que procuren aquesta aptitud al sacrifici sobre la qual es edificada la civilització, — són més altament desenrotllades prop del jove. A mesura que l'herència innata de

l'individu de nostra existent civilització es desenrotlla, les emocions altruistes, diu Mr. Bateson, tendeixen «a afeblir-se després de l'adolescència i a desaparèixer tant prompte s'arriba a la virilitat».¹

És això una observació exacta registrant un fet l'aplicació del qual té la més gran valor i importància en l'avenir de la civilització. L'extraordinària intensitat de l'emoció de l'ideal en l'ànima infantil i el paper que representa aquesta facultat en la producció de l'aptitud al sacrifici sobre la qual reposa la civilització, deu ésser sempre tinguda present en l'esperit. És un fet fonamental en la ciència de la cultura hereditària. Mr. Havelock Ellis reproduïx un passatge del Pr. Stanley Hall on es diu que «l'infant normal sent l'heroisme de l'inexplicable instint del sacrifici» a una edat precoç i molt més aviat i amb més acuitat que no pot capir la sublimitat de la veritat.² La conseqüència d'aquest fet i sa valor fisiològica comencen solament a atreure l'atenció de la ciència. Però la coneixença d'aquesta atenció ha governat durant llarg temps la direcció del desenrotllament en els moviments superiors en art, en religió i en totes les grans literatures.

L'efecte de les concepcions de l'esperit produïdes a la joventut per la disciplina i l'exemple, sota la influència de l'emoció de l'ideal, és absolutament indestructible. Dóna al caràcter una direcció permanent que no pot jamai ésser modificada. Crea en l'individu una aptitud al sacrifici, al servei d'aquests ideals que s'eleva per sobre l'interès personal i és absolutament independent de la facultat raonable de l'ànima humana. En temps recents s'ha pogut comprovar en ses formes més característiques, vers fins nacionals, la força d'aquesta puixança ilimitada per mitjà de la direcció de l'emoció de l'ideal en la joventut. En són un resultat els exemples admirables de sacrifici que el món ha pogut testimoniar durant el curs de la gran guerra començada en 1914.

A través de tota aquesta guerra, la capacitat de sacrifici en els homes s'és manifestada a un grau que jamai havia estat assolit en tant dures condicions. Mercès a ella, s'ha pogut veure com, sense por, les vastes tropes que ascendien a milions feien front resoludes a la mort molt segura, a les formacions denses al

1. Factors biològics i estructura de la Societat.
2. Home i Dona.

ervei d'Alemanya. Ella donà lloc als mateixos exemples de sacrifici en una escala fabulosa, a les altres nacions militants a la guerra. Donà a la civilització l'exemple dels milions d'homes alistats per la Gran Bretanya i sos pobles, per reclutament voluntari, partint davant la mort, al servei de la causa llur després d'un judici joïós i reflexionat; i tot això en una proporció que, en condicions semblants, no té precedent en la història. Mes en tots aquests casos una enquesta mostraria que la força de la devoció obligant al sacrifici pels ideals de nacionalitat no devia res a l'herència innata de l'individu; sinó que tenia son naixement, son origen primer en l'herència col·lectiva imposada a la generació ascendent sota la influència de l'emoció de l'ideal, poderosament desvetllada dins mant període en l'ànima de l'infant, per la instrucció i l'exemple.

Una influència indirecta de l'aptitud al sacrifici així creada pot observar-se més enllà d'aquesta fase on, segons Bateson, les emocions altruistes tendeixen a afeblir-se i a desaparèixer. Se'n pot veure un efecte poderós en la influència sobre l'opinió general; car, per egoista que pugui devenir la perspectiva general, els homes, tal com ho ha afirmat William James, «no toleren pas que se'ls consideri sense alguna aptitud al sacrifici heroic». Poc importa les que puguin ésser altrament, les febleses d'un home; des del moment que ell està disposat a exposar-se a la mort en el servei per ell escollit, resta consagrat per sempre.

Aquests són els principis de l'ànima infantil, en llurs rapports amb la capacitat del sacrifici en l'individu que es troben en la corba ascendent d'eficiència en tota institució social de la raça. És l'ànima infantil, abans que l'infant passi sota la influència d'aquesta herència innata de l'individu eficient en la lluita per adquirir la riquesa, com Bateson l'ha descrit amb una inspiració extraordinària, que constitueix la base sobre la qual es prepara la integració social.

Tota força organitzada en la civilització des d'aquella dels partits polítics i de la vida nacional dels pobles, fins les que representa el vast món soterrani de la hisenda que enclou totes les coses, està en camí de considerar aquest fet per l'instint fonamental de sa vida, car l'emoció de l'ideal és esdevinguda la primera causa en el món amb la qual cal comptar en les condicions modernes.

Això fou l'emoció de l'ideal parellament adaptada per l'herència col·lectiva imposada per la nació a la generació ascendent, i aplicada en forma que engendri el sentit poderós del deure i la capacitat de sacrifici, el qual és sempre íntimament unit a l'ànima juvenil, qui creà aquest altre fenomen absolutament im-

previst i incalculable del món modern, la puixança novament nascuda al Japó. No hi ha encara cap nació occidental, fora d'Alemanya, que hagi netament percebut la significació del fet, en l'avenir, que la ciència de l'emoció de l'ideal, és la ciència de la puixança de la civilització. En tots els seus rapports amb la Xina, es podrà remarcar que, darrera els aconteixements més sensacionals excitant l'atenció dels polítics, és la lluita conduïda per l'ànima de la joventut japonesa i pel control de les escoles en virtut de les quals la joventut de la generació ascendent pot ésser influència en les condicions que es desitgen, ço que ocupa lògicament l'atenció dels caps de la nació japonesa.

La conclusió que s'imposa a l'esperit, amb una gran força convincent, és que el resultat que deu ésser obtingut de la civilització pel procediment que consisteix en influenciar el món a través de l'herència social, com s'acaba de dir, redueix a la insignificància els resultats que farien possible no importa quin projecte eugènic reposant sobre l'herència innata de l'individu. És un dels fets de més grans conseqüències en la història de la humanitat que aquesta concentració prolongada, en el passat, de la intel·ligència de l'Occident en el paper relativament sense importància representat per herència innata de l'individu en l'evolució humana, essent negligents en la immensa funció de la cultura hereditària de la societat imposada a l'esperit de cada novella generació sota la influència de l'emoció de l'ideal. És certament una causa que ha retardat llarg temps el desenrotllament de la civilització.

Aquest fet és encara més frapant quan, després, es podia endevinar en l'Occident, en quasi totes les branques mestres de les activitats de l'ànima occidental, una percepció instintiva de la veritable orientació que pren l'evolució humana, i de la importància, en el desenrotllament de la civilització, de qualitats que assoleixen llur més alta expressió en l'ànima juvenil.

Un dels redactors del *leader* del «Times»,* ha recentment descrit en forma correcta l'emoció de l'ideal quan exposa que ella emet aquesta veu interna en l'ànima humana, sota la influència de la qual tota institució humana es troba podent-nos profetitzar son jo més enlairat, de manera que jamai estiguem descontents de l'estat present.

Sota aquesta influència, l'esperit humà s'enlaira permanentment per sobre de totes les teories raonades de conducta utilitària. És així que les creences religioses superiors del món han dirigit les generacions humanes successives, incitant-les a assolir aquests ideals

* *Despertar de l'Èpica grega.*

interns de perfecció, en apariència fora de tota valor, però que són invariablement proposats per tota religió als qui s'hi adhereixen. És així que el Pr. Gilbert Murray ha vist l'ànima grega en el desenrotllament de l'epopeia grega, esforçant-se en desfer en la història l'herència animal del passat de la raça.* És així que nosaltres veiem la passió de l'Absolut en l'ànima del poeta i de l'artista desafiant el món amb el nom d'un ideal que no ha estat encara jamai realitzat.

No existeix l'ànima de la raça, posseint la visió del geni, que no hagi un moment o un altre sentit la ilimitable superioritat de l'emoció de l'ideal sobre tota altra qualitat humana.

* *Despertar de l'Èpica grega.*

«Si el món ha progressat, deia un dia M. H. G. Wells a l'autor d'aquestes línies, no ha pas estat per ço que s'ha escrit des de son origen en els manuals de ciència social. L'ànima humana ha realitzat sempre son progrés construint utopies.» Això és perfectament veritable. És l'emoció de l'ideal que ha conduït a la collita de l'acció les ànimes de tots els caps de totes les causes, havent existit des que el món ha començat. El problema que actualment es presenta és el de l'organització d'aquesta causa ilimitable sota les condicions del món modern. El fet capital de la integració social és la ciència de puixança de la civilització, és la ciència de la passió per l'ideal. La passió de l'ideal és la passió de perfecció que és la passió de Déu. — M. S. F., trad.

ELS LLIBRES

Publicacions de EDITORIAL MUNTANYOLA, S. A. — Barcelona.

Tenim damunt la taula els darrers quaderns i fulles de les vàries col·leccions que publica l'Editorial Muntanyola.

Segons el lema que ara novament retreu el prospecte de l'*Anuario de la Juventud* per a 1920, la finalitat d'aquesta empresa és «subvenir a les atencions de la vida fisiològica del noi, a les exigències de la seva vida intel·lectual, als desigs de la seva vida afectiva i als actes de la seva vida espiritual, sense descuid de tot ço que el noi fretura de joc, d'amenositat i d'esbargiment».

En la secció de contes, en bells quaderns de diferents mides, relligats de cartró o cartolina, tots ells amb il·lustracions de colors, de plana o doble plana, i amb les tapes també il·lustrades, hem vist les següents col·leccions: *Colección «Amic», Colección Premio, Colección Arte, Cuentos y Apólogos, Noches de Invierno i Peripécias.*

En la Secció de Dibuix:

Serie Texto. — Amb vinyetes sota breu text; l'una plana amb el model de colors i la immediata amb les pures línies perquè el noi hi posi els colors.

Serie M. — Uns quaderns allargats amb composicions a vàries tintes i en la plana col·lateral la mateixa composició en dibuix, per a acolorir. Dels darrers quaderns, l'un és de coses de guerra: cavalcades, aerostació, cops d'artilleria. En l'altre quadern la locomoció hi és elegantment representada: l'alegre *break* poblat de fina senyoria; l'auto en els afores urbans ajardinats; la parella

de genets i el criat *ad hoc* de seguidor, sota uns plomalls d'arbres; uns velers pomposos, ala-oberts, sobre una mar franca; el trineu sota un cel del nord, pàl·lidament franjat; un noi, dalt d'un asenet, per un camí, i paral·lament, la corrúa d'un carril evocador davant dels pujols i les voreres de gleba fina; uns nois fent volar un estel, mentre més enllà passa a la decantada un aeroplà triomfant...

Bloh Bébé. — Llibretes d'entreteniment instructiu per a exercici del dibuix; objectes o éssers de línia simple a cada pàgina alterna i l'altra en blanc per a reproduir-los-hi.

En les fulles de retalls:

Rompecabezas Ingenio. — Fulles on hi ha, en cada una, una composició de colors, revolta en setze quadradets que el noi retallarà i ordenarà per a reproduir el model que hi ha en petit a un cantó, al dalt de cada fulla.

Recortes plegables. — Fulles en cada una de les quals, en colors, és representat un animal (*El perro y el carrito, El gallo cantador, El carnero, El galgo*) elegantment estilitzats que, una vegada retallats i plegats amb enginy, s'aguanten drets, i són belles joguines d'art.

Recortes Bébé. — Simples representacions zoològiques acolorides, agafant una gran plana cada una. En l'una fulla, engomada del revés, hi ha la composició en colors, a troços, que cal retallar i ordenar, enganxant-los amb seny a la fulla anexa, on hi ha el mateix dibuix.

També, dins la col·lecció *Bébé*, hi ha unes parelles de nin i nina, de gran tamany, en colors, que s'aguanten drets, per a vestir-los amb diferents vestits que hi van al plegat.

I l'*Abecedario Mamá.* — Una caixa

contenint doble abecedari. Cada lletra, de cartolina, ornada d'un tema infantívol, de colors, pot aguantar-se dreta damunt la taula i així el noi pot fer i desfer paraules.

Aquesta llista, de la qual sols esmentem les sèries que hem tingut a mà, és un reflex ben esvaït dels gaudis directes de curiositat, de fantasia, de gust que, a l'home fet i tot, li van girant pel davant amb les perspectives del món que els artistes van recreant per als nois, sense que cap d'aquests artistes tingui d'abdicar dels prestigis de la seva gràcia i del seu geni individuals.

Perquè dues virtuts capitals de la casa Muntanyola són el respecte a l'espontaneïtat i a la nissaga.

El meu fi — ens deia un dia En Muntanyola, amb aquell optimisme i aquell batec de fer camí amb què la seva paraula i els seus ulls són actius — és un fi de cultura, no caldrà dir-ho. Fer cultura entre els nois sobre un fondo d'obres d'entreteniment. I que aquesta cultura porti la marca del temps present i de l'esperit dels nostres homes. Que el noi s'amari de la cultura que glateix i fa llum al volt d'ell.

Un dels ideals d'En Muntanyola fóra no tenir de manllevar de la ment ni de les visions de païssos forasters, ni en el text ni en la part gràfica.

Ens feia fixar en la varietat que hi ha en les seves publicacions, en les quals cap artista té d'abdicar per a cabre-hi. «M'agrada — ens deia — que l'última manifestació repercuteixi en la nostra Biblioteca; que si un pintor cubista nostre, o que a nosaltres vingui, excel·leix, els nostres nois llegidors tinguin el seu conte o el seu fascicle de dibuix, encara que

sigui sinó un, amb il·lustracions cubistes. I el mateix respecte a l'espontaneïtat dels literats; quan el literat sol escriure en català, en català li admetem el text, que després farem traduir.»

Sobre aquest respecte de cada individualitat i aquest caient elevadament proteccionista que l'èxit permet refermar amb lliberalitat dringanta, s'espandeix aquesta empresa, en la qual els èxits no són sinó les fruites d'un talent perspicaç i sociable.

Amb tres cents títols contenen ja les seves publicacions. I la col·laboració s'és nodrida com ho comporten el principis que regeixen la casa.

En el text hi han col·laborat fins avui: Carles Riba, J. Gay, Joan Lluís i Lliteras, J. Carner. Com il·lustradors: Opisso, Marcet, Junceda, Xavier Nogués, J. Colom, F. Elias (Apa), Joan d'Ivori, J. Obiols, Gili i Roig, Labarta, Llaverias, Max Ramos, Barradas, Tussell, Serra, Roqueta, Termens, Togores, Wilkinson, Wayreda.

Hi ha inèdits textos i il·lustracions

de Josep M. López-Picó, Alexandre Plana, Bujados, Ochoa, Josep Francés, Ismael Smith, Gregori Vicente.

SALVE, de Robert Mainou. — Impremta Bayer Germans i Companyia.

A dins d'aquest llibre, que cap a la butxaca, hi ha una gran llavor o una gran fecunditat de neguit, de tendresa, de gosadia, de remordiment actiu i performador.

Quan els joves, en conjunt, es fonen amb les activitats que exerceixen, i això els priva de donar-nos el verb del seu pur caràcter de joventut, o tapen els seus sentiments amb els parracs d'escepticisme que voleien a balquena pels aires d'un món fastiguejat i brut de sang, o ni se'n donen compte, tenen d'ésser aquests poetes joves els qui, com providencials representacions de la seva edat, ens assabentin de la intimitat de la joventut.

Segles a venir, a dins d'aquests recers mínims dels llibres d'un Mainou, d'un Manén, d'un Soldevila, d'un Se-

garra, i tants, tindrà d'informar-se qui vulgui conèixer com amava, com pregava, com imprecava, quines marfugues mentals s'encomanava i quins desigs fecunds tenia la nostra joventut de segle xx.

Agafant només un aspecte, hi ha una poesia d'En Mainou on gesticula dalerosa d'integrals dominis l'època que, dins d'una ànima mateixa, Nietzsche i sant Francesc s'hi combaten, on les primaverades del jove que li puja l'onada vernal al cap, brotant en fronda de paraules ígnies i saccejants que ofenen els cabells grisos del pare, ben sovint no són sinó una fuga de la força que el dia de demà trencarà en un plor propulsor potser d'un gran cant, potser d'una gran escomessa. Parlo de la poesia *Orgull*.

Una força fa camí amb aquest poeta nou, que si és prou per a fer caure l'escorça de formes i àdhuc actituds manllevades que encara, a moments, ens la disfressen, triomfarà aviat.

J. Ll.

LES REVISTES

MIRET I SANS

D'En Joaquim Miret i Sans, ha escrit el nostre company Ferran Soldevila, a *La Publicidad*, aquesta justa i bella recordança:

«Es mort En Joaquim Miret i Sans, membre de l'Institut d'Estudis Catalans, un dels més prestigiosos historiadors de Catalunya.»

Pocs mots foren suficients a fer la seva semblança física i moral. En Miret i Sans, alt, ben plantat, àdhuc ara que ja tombava la seixantena, posseïa una elegància ben característica així en la figura com en l'abillament, que es desentenia de les normes variables de la moda; ulls clars i vius, que a través de les seves ulleres d'or havien esbrinat tots els arxius de la nostra terra; menyspreador de la seva bronquitis crònica, noctàmbul impenitent i celibatari irreductible.

Quan algú, després de fer a prop d'ell l'apologia del matrimoni, li deia amb aire misericordiós o maliciós: «Veieu, vos mai n'haureu sabut res de tot això», ell feia, simplement, amb veu on cap recança s'endevinava: «En els temps en què m'hauria escaigut el matrimoni altra dèria se me'n duia.»

La dèria que va endur-se'n la jovesa d'En Miret fou la de córrer món. Els països del Pròxim-Orient, sobretot Egipte, Palestina, Mesopotàmia, van atraure'l amb passió. Els va recórrer en totes direccions.

- La seva enyoradica afició als estudis orientalistes foren una perdurable reminiscència d'aquells temps vagabunds.

Tornat a Catalunya, els seus viatges van continuar, a través ara de la nostra Edat Mitjana i de la nostra terra. Uns i altres donaren per resultat una sèrie constant, profusa i aciençada de monografies històriques que sols la mort ha pogut estroncar. Mercès a ells, foren també salvats de l'oblit, de la destrucció o de la cobdícia, una munió de pergamins valuosos que En Miret va anar recollint per tots els indrets del nostre país i que en aquests últims anys anava donant generosament a la Biblioteca de Catalunya. Citem, entre ells, el primer document literari en llengua catalana, les famoses *Homilies* trobades i extretes per en Miret de l'arxiu rectoral d'Organyà.

* * *

Fou en Miret i Sans un altre cas de preparació isolada, com el de quasi totes les grans figures de la nostra Renaixença. No es va formar en cap Escola de Cartes, ni tan sols en la nostra Facultat de Filosofia i Lletres. L'únic títol oficial de l'eminent historiador era el de Doctor en Dret.

Ben tost, però, va fer-se un nom

així a Catalunya com a l'estranger. Aquí formà part de l'Acadèmia de Bones Lletres, i, des de la seva fundació, de la Secció Històrico-Arqueològica de l'Institut d'Estudis Catalans. Fora d'aquí, fou nomenat corresponent de l'Acadèmia de la Història, de Madrid, de la de Bones Lletres, de Sevilla, de la Societat Almeida Garret, de Lisboa, i Officier de l'Instruction Publique pel Ministeri d'Instrucció pública de França.

Els regnats d'Anfós el Cast, Pere el Catòlic i Jaume I van atraure principalment la seva activitat històrica, que va estendre's, altrament, a mant període de la història pàtria. Entre les seves obres més importants cal esmentar la *Investigació històrica sobre el vescomtat de Castellbó*, *Les bases dels Templers i Hospitalers a Catalunya* i l'*Itinerari de Jaume I el Conqueridor*, editada per l'Institut d'Estudis Catalans, l'obra capdal de la seva vida, la publicació de la qual tan a la vora havia de precedir el seu traspàs.

Amic inseparable d'En Guillem Maria de Brocà, l'ha seguit aviat en el camí vers l'inconegut. Ara, tornats a llur mutual companyia, rependran, amunt i avall de la prada d'asfodels, llurs interromputs col·lotges, on els temes científics alternaran amb la recordança de mil anècdotes barcelonines, les quals, en vida, tan amaren a debatre.»